

**ЗВІТ ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ
ОЦІНКУ ПРОЄКТУ ПЛАНУ ЗАХОДІВ НА
2024-2027 РОКИ З РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ
РОЗВИТКУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА
ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ**

Список виконавців:

- Віктор Антонюк** - директор ТОВ «УкрЕкоПромПроект»
- Роман Божок** - директор ТОВ «ЕКОГЕОПРОМ»
- Василь Гриб** - заступник директора департаменту – начальник управління оборонної роботи та фінансово-господарського забезпечення Департаменту з питань цивільного захисту населення та оборонної роботи Житомирської обласної військової адміністрації
- Василь Герасимчук** - завідувач відділом наукових досліджень з питань інтелектуальної власності та маркетингу інновацій Інституту сільського господарства Полісся Національної академії аграрних наук України, кандидат сільськогосподарських наук, доцент
- Ніна Добринська** - заступник директора Департаменту агропромислового розвитку та економічної політики Житомирської обласної військової адміністрації
- Анатолій Дяченко** - заступник начальника Басейнового управління водних ресурсів річки Прип'ять Державного агентства водних ресурсів України
- Сергій Ліонов** - головний спеціаліст відділу впливу на довкілля Управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної військової адміністрації
- Костянтин Лопушанський** - начальник Відділу цифрового розвитку, цифрових трансформацій, цифровізації Житомирської обласної військової адміністрації
- Анастасія Ляшевич** - завідувач сектору туризму та охорони культурної спадщини Управління культури та туризму Житомирської обласної військової адміністрації
- Олександр Медвідь** - директор ТОВ «ЕКО-МБ»
- Віктор Мединський** - заступник директора департаменту – начальник управління регіонального розвитку та містобудівного кадастру Департаменту регіонального розвитку Житомирської обласної військової адміністрації
- Ірина Пацева** - завідувач кафедри екології та природоохоронних технологій Житомирського державного університету «Житомирська політехніка», доктор технічних наук
- Тетяна Пилипович** - начальник державного екологічного нагляду (контролю) атмосферного повітря Управління державного екологічного нагляду (контролю) природних ресурсів та промислового забруднення Житомирської області – старший державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища Поліського округу
- Наталія Стеглюк** - головний спеціаліст відділу впливу на довкілля Управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної військової адміністрації
- Тетяна Федонюк** - керівник навчально-наукового центру екології та охорони навколишнього середовища Поліського національного університету, доктор сільськогосподарських наук, професор
- Анна Чуріна** - Начальник відділу мобілізаційної роботи та спеціальних питань Департаменту охорони здоров'я Житомирської обласної військової адміністрації

Зміст

Вступ.....	4
1. Зміст та основні цілі Плану заходів на 2024-2027 роки з реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 року.....	5
2. Характеристика поточного стану довкілля Житомирської області.....	10
3. Основні екологічні проблеми Житомирської області.....	30
4. Зобов'язання у сфері довкілля.....	32
5. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Плану заходів.....	35
6. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів.....	40
7. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив.....	41
8. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Плану заходів для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.....	43
9. Резюме.....	46

Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого значення у міжнародній, національній і регіональній політиці набуває концепція збалансованого (сталого) розвитку, спрямована на інтеграцію економічної, соціальної та екологічної складових розвитку. Поява цієї концепції пов'язана з необхідністю розв'язання екологічних проблем і врахування екологічних питань в процесах планування та прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку країн, регіонів і населених пунктів.

Стратегічна екологічна оцінка (далі – СЕО) документів державного планування дає можливість зосередитися на всебічному аналізі можливого впливу планованої діяльності на довкілля та використовувати результати цього аналізу для запобігання або пом'якшення екологічних наслідків в процесі стратегічного планування. СЕО – це новий інструмент реалізації екологічної політики, який базується на простому принципі: легше запобігти негативним для довкілля наслідкам діяльності на стадії планування, ніж виявляти та виправляти їх на стадії впровадження стратегічної ініціативи.

Метою СЕО є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

Відносини у сфері оцінки наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виконання документів державного планування та процедуру проведення СЕО таких документів визначено Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку» (далі – Закон), розробленим на виконання пункту 239 плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, спрямований на імплементацію Директиви 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 року про оцінку наслідків окремих планів та програм для довкілля.

План заходів на 2024-2027 роки з реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 року є документом державного планування на середньостроковий період. Він розроблений з урахуванням екологічних аспектів та з дотриманням принципу сталого розвитку.

СЕО Плану заходів на 2024-2027 роки з реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 року проведено відповідно до вимог Закону робочою групою, утвореною розпорядженням Житомирської обласної військової адміністрації від 21.04.2023 № 145, за результатами роботи якої підготовлено цей звіт.

1. Зміст та основні цілі Плану заходів на 2024-2027 роки з реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 року

Рішенням Житомирської обласної ради від 18 грудня 2019 року № 1722 затверджена Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2027 року (зі змінами від 24.12.2020 №16) (далі – Стратегія), яка є головним регіональним стратегічним документом, що визначає пріоритети соціально-економічного розвитку області на довгостроковий період. Реалізація Стратегії забезпечується двома послідовними та взаємопов'язаними етапами (перший – 2021-2023 роки, другий – 2024-2027 роки).

Для першого етапу розроблено План заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 року (затверджений рішенням Житомирської обласної ради від 18 грудня 2019 року № 1722 зі змінами від 27 травня 2021 року № 67).

Для другого етапу реалізації Стратегії обласною військовою адміністрацією розроблено План заходів на 2024-2027 роки з реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 року (далі – План заходів).

Мета Стратегії визначена у сформульованій на підставі стратегічних цілей місії та свідчить про її людиноцентричність, а саме: «Місія Житомирської області – досягнути високої якості життя та людського капіталу на основі посилення конкурентоздатності економіки та створення комфортних і безпечних умов для проживання в територіальних громадах.».

Реалізацію Стратегії передбачається здійснювати за наступними стратегічними цілями:

посилення конкурентних економічних переваг регіону;

створення сучасного, комфортного і безпечного життєвого середовища в територіальних громадах;

стійке поліпшення якості життя та нагромадження людського потенціалу.

План заходів є головним інструментом для організації роботи органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів регіонального розвитку по виконанню Стратегії та ключовим документом, що дозволить підвищити їх відповідальність за розвиток регіону.

Відповідно до статті 15 Закону України «Про засади державної регіональної політики» розроблення Плану заходів забезпечено Житомирською обласною військовою адміністрацією. Головним розробником Плану заходів – Департаментом агропромислового розвитку та економічної політики обласної військової адміністрації забезпечено дотримання вимог Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 № 816.

План заходів містить завдання та заходи щодо забезпечення практичної реалізації Стратегії у 2024-2027 роках та є сукупністю дванадцяти регіональних програм розвитку (далі – Програма), спрямованих на вирішення інвестиційних завдань Стратегії, які повністю відповідають визначеним у ній оперативним цілям.

Оперативні цілі	Завдання
Стратегічна ціль 1. Посилення конкурентних економічних переваг регіону	
1.1. Активізація точок зростання регіональної економіки	1.1.1. Розвиток кластерів в галузях з високим виробничим потенціалом і експорто-орієнтованих та галузях, базованих на сировинному потенціалі і традиційних можливостях регіону. 1.1.2. Розвиток мережі індустріальних парків, як технологічної інфраструктури для створення інноваційно-технологічних підприємств та залучення інвестицій у їх розвиток. 1.1.3. Створення підприємств з закінченим циклом виробництва. 1.1.4. Сприяння просуванню продукції підприємств області на нові зовнішні ринки та залученню інвестицій, у тому числі іноземних у високотехнологічні сектори економіки. 1.1.5. Створення транспортно-логістичних центрів.
1.2. Сприяння розвитку малого і середнього підприємництва, у тому числі в ІТ-секторі	1.2.1. Створення сприятливого бізнес-середовища для розвитку малого і середнього підприємництва. 1.2.2. Розширення та переорієнтація інфраструктури підтримки підприємництва. 1.2.3. Фінансова підтримка проєктів бізнесу, у тому числі інноваційно орієнтованих та застосування інших стимулів.
1.3. Стимулювання розвитку аграрного виробництва	1.3.1. Підтримка самозайнятості населення у сільському господарстві. 1.3.2. Розвиток кооперативного руху та фермерства на селі. 1.3.3. Запровадження нових технологій та обладнання для переробки сільськогосподарської сировини, підтримка формування частки доданої вартості агропродукції. 1.3.4. Фінансова підтримка з державного та обласного бюджетів виробництва нішевих культур (жито, гречка, картопля), для вирощування яких в області особливо сприятливі умови та розширення інфраструктури для зберігання сільськогосподарської продукції.
1.4. Органічні рослинництво і тваринництво та виробництво органічних продуктів харчування – точки конкурентоспроможності регіональної економіки, трансформовані у регіональну смарт-спеціалізацію	1.4.1. Сприяння фермерству в освоєнні інноваційних методів ведення органічного сільськогосподарського виробництва. 1.4.2. Сприяння реалізації інвестиційних проєктів в органічному виробництві, у тому числі, спрямованих на вертикальну інтеграцію. 1.4.3. Сприяння позиціонуванню виробників органічної продукції на зовнішніх ринках. 1.4.4. Розробка нових технологій та підготовка фахівців для органічного сільськогосподарського виробництва. 1.4.5. Популяризація і просвітництво щодо переваг споживання органічної продукції.

Оперативні цілі	Завдання
Стратегічна ціль 2. Створення сучасного, комфортного і безпечного життєвого середовища в територіальних громадах	
<p>2.1. Сприяння розвитку туризму, збереження і розвиток історико-культурної спадщини</p>	<p>2.1.1. Формування позитивного туристичного іміджу регіону.</p> <p>2.1.2. Розвиток туристичної інфраструктури для забезпечення ефективного і комплексного (економічного, соціального, екологічного та інноваційного) використання наявного туристичного та курортно-рекреаційного потенціалу області.</p> <p>2.1.3. Удосконалення інформаційної інфраструктури рекреаційних та туристичних послуг та підготовка кадрів.</p> <p>2.1.4. Створення конкурентоспроможних туристичних продуктів, що відповідають вимогам і очікуванням споживачів та спрямованих на використання різних туристичних ресурсів регіону.</p> <p>2.1.5. Збереження і розвиток історико-культурної спадщини.</p>
<p>2.2. Просторове планування, модернізована комунальна інфраструктура, енергозбереження та підтримка альтернативної енергетики</p>	<p>2.2.1. Розроблення містобудівної документації ОТГ.</p> <p>2.2.2. Забезпечення реконструкції та будівництва нових об'єктів забору, транспортування та підвищення санітарної надійності водозабірних споруд.</p> <p>2.2.3. Забезпечення покращання технічного стану об'єктів транспортування і очистки стоків, у тому числі з використанням системи біологічного очищення, та будівництво нових.</p> <p>2.2.4. Технічне переоснащення об'єктів комунальної теплоенергетики та впровадження енергозберігаючих технологій на них.</p> <p>2.2.5. Стимулювання впровадження енергозберігаючих заходів у комунальній сфері і житловому секторі та підтримка розвитку альтернативної енергетики з балансуєчими потужностями, у тому числі сонячної.</p>
<p>2.3. Якісні місцеві дороги (мости і шляхопроводи), транспортна доступність, належний благоустрій, чисте і безпечно довкілля</p>	<p>2.3.1. Будівництво, реконструкція і ремонт місцевих доріг.</p> <p>2.3.2. Поліпшення транспортної доступності.</p> <p>2.3.3. Забезпечення якісного стану елементів благоустрою.</p> <p>2.3.4. Оптимізація поведінки з відходами.</p> <p>2.3.5. Залучення жителів громад до вирішення проблем благоустрою та підвищення їх екологічної культури.</p> <p>2.3.6. Забезпечення еколого-економічного балансу територій громад та збереження природно-заповідного фонду.</p>
<p>2.4. Цифрова трансформація, електронні адміністративні послуги, професійні кадри – основа ефективного врядування</p>	<p>2.4.1. Формування цифрової інфраструктури.</p> <p>2.4.2. Забезпечення цифрових комунікацій.</p> <p>2.4.3. Поліпшення доступності адміністративних послуг.</p> <p>2.4.4. Забезпечення професійного розвитку посадових осіб місцевого самоврядування і депутатів місцевих рад та набуття ними цифрових компетенцій.</p> <p>2.4.5. Створення умов для набуття цифрових навичок жителями громад.</p>

Оперативні цілі	Завдання
<p>2.5. Зміцнення громадської безпеки та належний захист від надзвичайних ситуацій</p>	<p>2.5.1. Забезпечення впливу громади на формування місцевої політики безпеки шляхом реалізації відповідних місцевих програм та локальних ініціатив (проектів).</p> <p>2.5.2. Створення майданчиків комунікації поліцейських з мешканцями громад (тематичні зустрічі, спільні ініціативи, онлайн-платформи).</p> <p>2.5.3. Створення в територіальних громадах місцевих та добровільних пожежно-рятувальних підрозділів, розбудова інфраструктури із забезпечення їх функціонування, у тому числі будівництво центрів безпеки та їх технічне оснащення.</p> <p>2.5.4. Створення та підтримання у постійній готовності місцевих систем централізованого оповіщення, здійснення їх модернізації та забезпечення функціонування.</p> <p>2.5.5. Проведення просвітницьких заходів з питань цивільного захисту.</p> <p>2.5.6. Реалізація проектів із забезпечення суспільного безпечного середовища (встановлення камер відеоспостереження, відкриття поліцейських станцій, центрів безпеки в територіальних громадах та їх матеріально-технічне забезпечення).</p>
<p>Стратегічна ціль 3. Сійке поліпшення якості життя та нагромадження людського потенціалу</p>	
<p>3.1. Зміцнення здоров'я населення, підвищення демографічного потенціалу</p>	<p>3.1.1. Зміцнення матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я.</p> <p>3.1.2. Формування оптимальної структури закладів, що надають медичну допомогу з подальшою реорганізацією в медичний кластер.</p> <p>3.1.3. Розвиток системи громадського здоров'я області, як основного чинника у формуванні ідеології здорового способу життя.</p> <p>3.1.4. Розвиток мережі спортивних об'єктів, зміцнення їх матеріально-технічної бази та активізація спортивно-масової роботи.</p>
<p>3.2. Якісна конкурентоздатна освіта та соціальний захист кожного, хто його потребує</p>	<p>3.2.1. Модернізація матеріально-технічної бази закладів освіти, розширення їх мережі та створення інклюзивного освітнього середовища.</p> <p>3.2.2. Розвиток практики формування регіонального замовлення на підготовку кадрів для потреб економіки регіону.</p> <p>3.2.3. Впровадження елементів дуальної форми здобуття освіти.</p> <p>3.2.4. Сприяння професійній адаптації і самореалізації осіб з інвалідністю, маломобільних груп населення, учасників АТО/ООС та внутрішньо переміщених осіб.</p> <p>3.2.5. Підвищення кваліфікації та цифрової грамотності педагогічних працівників.</p> <p>3.2.6. Формування підприємницького мислення в здобувачів освіти (учнів та студентів).</p> <p>3.2.7. Розвиток соціальної інфраструктури, доступність соціальних сервісів та підвищення якості соціальних послуг.</p>

Оперативні цілі	Завдання
3.3. Забезпечення доступності культурних благ, сприяння творчій самореалізації людини, розвиток національно-патріотичного виховання та формування всебічно розвинутого молодого покоління	3.3.1. Поліпшення матеріально-технічної бази закладів культури. 3.3.2. Забезпечення доступності культурного простору для всіх груп населення. 3.3.3. Створення умов для активної культурно-творчої діяльності. 3.3.4. Формування української громадянської ідентичності населення шляхом національно-патріотичного виховання та формування спроможного і розвинутого молодого покоління.

Програми Плану заходів.

Метою Програм визначених в рамках стратегічної цілі 1 є підвищення конкурентоздатності економіки регіону в провідних галузях і сферах шляхом створення необхідних для цього умов.

До Програм стратегічної цілі 1 включено 17 завдань, реалізація яких здійснюватиметься шляхом реалізації 24 заходів.

Основною метою Програм визначених в рамках стратегічної цілі 2 є перетворення життєвого середовища територіальних громад шляхом створення для цього умов.

До Програм стратегічної цілі 2 включено 27 завдань, реалізація яких здійснюватиметься за рахунок реалізації 42 заходів.

Метою Програм визначених в рамках стратегічної цілі 3 є створення належних умов для:

зміцнення здоров'я населення і формування здорового способу життя;
забезпечення доступності, якості, адаптивності освіти до вимог регіонального ринку праці та орієнтованості на підготовку інноваційного типу кадрів;

розвитку культурного середовища, збереження культурних традицій та культурно-творчої самореалізації людини.

До Програм стратегічної цілі 3 включено 15 завдань, реалізація яких здійснюватиметься шляхом реалізації 32 заходів.

Завдання та заходи включені до Програм не містять ознак дискримінації та порушень рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, дівчат і хлопців, дітей, а також осіб з інвалідністю, учасників та ветеранів війни, інших вразливих соціальних груп.

Основними ризиками невиконання завдань та заходів Програм є:

воєнний стан, запроваджений у зв'язку з військовою агресією російської федерації;

недостатнє або відсутнє фінансування з державного фонду регіонального розвитку;

стереотипний підхід суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність на територіях громад як виключно просторової бази виробництва та небажання брати участь та/або співфінансувати проекти регіонального розвитку.

2. Характеристика поточного стану довкілля Житомирської області

Житомирська область (обласний центр – м. Житомир) розташована в північно-західній частині України. Займає площу 29,8 тис. км², що становить 4,9 % території України і за цим показником посідає п'яте місце в країні. Протяжність області із заходу на схід сягає 170 км, а з півночі на південь 230 км.

Структура ґрунтового покриву Житомирської області обумовлена геологічною будовою Українського кристалічного щита, переважно рівнинним рельєфом місцевості, особливостями формування льодовикових та водно-льодовикових відкладів південно-польського і дніпровського періодів зледеніння та відкладами четвертинного періоду пов'язаного з антропогенною діяльністю.

Територія області знаходиться у двох природно-кліматичних зонах – Лісостепі (19 %) та Поліссі (81 %). Ці території суттєво відрізняються геологічною будовою, ландшафтною структурою, ґрунтами, лісистістю, ступенем сільськогосподарського освоєння території та видовим складом рослинного світу, у тому числі районованих сільськогосподарських культур.

Вигідне фізико-географічне та економіко-географічне положення сприяє компактному заселенню, господарському освоєнню території, створює передумови для життєвої діяльності людей. Особливості економічно-географічного положення і природних факторів (ґрунтово-кліматичні умови, мінерально-сировинні, лісові і водні ресурси) у поєднанні створюють сприятливі умови для розвитку багатогалузевого сільського господарства та промисловості.

Ґрунти та їх материнські породи Поліської частини області, по умовній широтній межі північніше Житомира, сформовані переважно на льодовикових та водно-льодовикових відкладах, за винятком височини Словечансько-Овруцького кряжу. Близьке розташування кристалічних порід до поверхні землі обумовлює розвиток процесів заболочування, які уповільнюють ґрунтоутворення на Поліссі, це призводить до формування в низинах торф'яників, торф'яно-болотних ґрунтів. На підвищених ділянках місцевості та на ділянках з потужним шаром льодовикових наносів відбуваються процеси формування дерново-підзолистих піщаних та супіщаних ґрунтів з кислою реакцією ґрунтового розчину.

Для області характерний високий рівень залягання кристалічних порід, які у багатьох місцях виходять на денну поверхню. Область багата на різноманітні корисні копалини, за що її справедливо називають «Урал в мініатюрі». В її надрах залягають поклади розсипного ільменіту, комплексних апатит-ільменітових руд, самоцвітів, кварцитів, облицювального каменю, каолінів, мінеральної сировини для виробництва різних будівельних матеріалів,

бурого вугілля, торфу та інших копалин. Запаси титану на Житомирщині складають понад 85 % усіх розвіданих запасів титанових руд України.

Атмосферне повітря

Аналізуючи показники забруднення повітряного басейну Житомирської області, потрібно відмітити зовсім незначне зменшення загальної кількості викидів в атмосферне повітря в 2021 році у порівнянні з минулим роком.

У 2021 році в атмосфері області від стаціонарних джерел викидів надійшло 11,67 тис. т. забруднюючих речовин, що на 0,146 тис. т. (1,23%) менше ніж у 2020 році.

Незмінним залишився показник викидів розрахунку на душу населення щільності викидів від стаціонарних джерел області і склав 9,8 кг/чол.

Найбільшими забруднювачами атмосферного повітря в Житомирській області у 2021 році були суб'єкти господарювання Житомирського та Коростенського районів, частка викидів яких становила відповідно 35,5 % та 28,7 % від загального по області.

Основними забруднювачами атмосферного повітря за викидами економічної діяльності залишається переробна промисловість – 28,65%; сільське, лісове та рибне господарство – 28,58%; добувна промисловість і розроблення кар'єрів – 18,65%; транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 9,47%, викиди забруднюючих речовин яких складають більше 85% від загального обсягу викидів в атмосферне повітря в Житомирській області.

Таблиця 1

Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за 2021 рік та два попередніх

Показники	2019 рік	2020 рік	2021 рік
Загальна кількість (одиниць) дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, виданих у поточному році суб'єкту господарювання, об'єкт якого належить до:	392	264	325
другої групи	88	57	62
третьої групи	304	207	263
Викиди забруднюючих речовин та парникових газів від стаціонарних джерел, тис. т	12,7	11,8	11,7
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на км ² , т	0,427	0,396	0,392
Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел у розрахунку на 1 особу, кг	10,5	9,8	9,8

Щільність викидів від стаціонарних джерел забруднення у розрахунку на квадратний кілометр території області склала 0,398 т/км² проти 3,89 т/км² в середньому по Україні (22 місце по Україні).

В розрахунку на душу населення щільність викидів від стаціонарних джерел забруднення області склала 10,0 кг/чол. проти 54,2 кг/чол. в середньому по Україні (20 місце серед областей країни).

Однією з основних причин забруднення атмосферного повітря є низький рівень оснащення джерел викидів пилогазоочисним обладнанням. Значно впливає на забруднення атмосфери відсутність установок по вловлюванню газоподібних сполук, а саме: діоксиду сірки, діоксиду азоту, оксиду вуглецю, летючих органічних сполук та інших.

Значне збільшення в області, як і в цілому по Україні, спостерігається за обсягами викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від пересувних джерел викидів, що в 2021 році склали по області 46,8 тис. т. Зростання даного показника по області становить 10,05% або на 4,7 тис. т. (за останніми даними Головного управління статистики у Житомирській області).

Дещо меншу частку в загальний рівень забруднення вносить галузь державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування; оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів та постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря і складає відповідно 3,79; 3,53; 3,62 % від загального.

В той же час найменший вплив на якість атмосферного повітря мають галузі невиробничої сфери (охорона здоров'я, надання комунальних послуг, освіта, фінансова діяльність тощо).

Моніторинг забруднення атмосферного повітря в м. Житомир здійснювався на двох стаціонарних постах спостережень Житомирського обласного центру з гідрометеорології: ПСЗ № 1, який розташований на вул. Вітрука, 31; ПСЗ № 2 - на вул. Михайла Грушевського, 14/20. Відібрано 6539 проб атмосферного повітря. Проби на вміст завислих речовин, діоксиду сірки, діоксиду азоту та важких металів були проаналізовані в лабораторіях спостережень за забрудненням атмосферного повітря Центральної геофізичної обсерваторії імені Бориса Срезневського. Вміст оксиду вуглецю визначався фахівцями Житомирського ЦГМ на місці.

Загальний рівень забруднення в повітрі за індексом забруднення атмосфери (ІЗА) в 2021 році оцінювався, як низький.

Середньорічні концентрації забруднювальних домішок, що визначались, не перевищували середньодобові гранично допустимі концентрації, за винятком діоксиду азоту, середня концентрація якого дорівнювала 2,5 ГДК с.д.

Таблиця 2

Викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел Житомирської області в порівнянні із показником по Україні

Регіон	Кількість викидів		Кількість викидів на одиницю площі, кг	Кількість викидів на 1 особу, кг
	У 2021 році, тис. т	У % до 2020 року		
Україна	2242,0	100,2	3888,3	54,2
Житомирська область	11,9	100,6	398,7	10,0

Однією з основних причин забруднення атмосферного повітря є низький рівень оснащення джерел викидів пилогазоочисним обладнанням. Значно впливає на забруднення атмосфери відсутність установок з вловлювання

газоподібних сполук, а саме: діоксиду сірки, діоксиду азоту, оксиду вуглецю, летючих органічних сполук та інших. Зазначені речовини надходять у повітря від котелень, які працюють на кам'яному вугіллі, добування та переробки корисних копалин, виробництва мінеральної продукції, діяльності виробництва та оброблення деревини.

Автотранспорт, як і раніше, є найбільшим забруднювачем атмосферного повітря Житомирської області. Слід зазначити, що в умовах переходу до ринкової економіки необхідність постійного збільшення автотранспортних перевезень обумовила зростання до 50-80 % внеску відпрацьованих газів у забруднення атмосферного повітря великих міст області, а відтак – і збільшення ризику для здоров'я населення.

У відпрацьованих газах автомобільних двигунів налічується біля 100 різних компонентів, більшість з яких токсичні. Серед токсичних компонентів, які викидаються автотранспортом, 73 % – оксиди вуглецю, 11 % – неметанові леткі органічні сполуки, 13 % – оксиди азоту, 1,6 % – сажа, 1,4 % – сірчистий ангідрид. Великий обсяг викидів від автотранспорту пояснюється, насамперед, збільшенням кількості приватного автотранспорту, експлуатацією технічно-застарілого автомобільного парку, використанням палива низької якості, аварійним станом доріг.

Таблиця 3

Вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі міста Житомира у 2021 році

Забруднююча речовина	Середньорічний вміст, мг/м ³	Середньо-добові ГДК, мг/м ³	Максимальні разові ГДК, мг/м ³	Максимальний вміст, мг/м ³
Завислі речовини	0,09	0,15	0,50	0,18
Діоксид сірки	0,040	0,050	0,500	0,094
Оксид вуглецю	0,8	3,0	5,0	26,3
Діоксид азоту	0,10	0,04	0,20	0,24
Свинець	0,03 x10 ⁻³	0,3x10 ⁻³	-	0,04 x10 ⁻³
Манган	0,02 x10 ⁻³	1,0x10 ⁻³	-	0,03 x10 ⁻³
Хром	0,02 x10 ⁻³	1,5x10 ⁻³	-	0,07 x10 ⁻³
Залізо	0,81 x10 ⁻³	40,0x10 ⁻³	-	1,18 x10 ⁻³
Кадмій	0,005 x10 ⁻³	0,3x10 ⁻³	-	0,020 x10 ⁻³
Мідь	0,05 x10 ⁻³	2,0x10 ⁻³	-	0,09 x10 ⁻³
Нікель	0,02 x10 ⁻³	1,0x10 ⁻³	-	0,03 x10 ⁻³
Цинк	0,09 x10 ⁻³	50,0x10 ⁻³	-	0,13 x10 ⁻³

Кліматичні особливості області

Клімат Житомирської області помірно-континентальний. 2021 рік характеризувався сніжною холодною зимою, прохолодною, вологою та тривалою весною, жарким і сухим в більшості періоду літом, осінню – із значним недобором опадів, прохолодною в першій половині сезону, а в другій з температурним режимом вище норми. Середня річна температура на рівні 8,0-8,7° була в межах норми та на 1,6-1,9° нижчою, ніж середня температура попереднього 2020 року.

Найвищі максимуми температури спостерігались в червні – на рівні 34-36° та в липні – 34-35°. Найхолоднішим місяцем року був лютий, середня температура якого не дотягнула до норми 1.5-2.6° і становила 3.9-5.3° морозу. В лютому зафіксовані і найнижчі за рік значення температур – 22-25° морозу.

Опадів в більшості місяців року було достатньо, а в окремі місяці їх кількість значно перевищувала норму. Так, щедрими на снігопади виявилися зимові місяці: січень – 58-81 мм (149-231 % норми), лютий – 63-75 мм (174-200 % норми), грудень – 65-83 мм (151-189 % норми). Рясними дощами відзначився травень: на переважній частині території області випало 87-106 мм, що відповідає 130-168 % норми. У південних районах зафіксована найбільша кількість опадів (196 мм або 306 % норми) за період спостережень з 1945 року, яка перевищила попередній рекорд (в 2019 році травнева кількість опадів склала 150 мм або 259 % норми) та наблизилась до найбільшого значення за всю історію спостережень – 202 мм в 1911 році. Проте, в окремі періоди року переважала стійка погода антициклонічного типу, що обумовлювало нестачу опадів. Найбільш посушливим видався жовтень, в якому кількість опадів склала лише 0.7-5 мм (2- 10 % норми). На метеостанціях Житомир (0.7 мм) та Овруч (3.0 мм) відмічена найменша місячна кількість опадів у жовтні за всю історію спостережень. Також дуже мало опадів було у найжаркші місяці літнього періоду: в червні – 11-61 мм (16-79 % норми), на більшій частині території області у липні 35-58 мм або 34-58 % норми, та у листопаді – 17-35 мм (38-75 % норми). Загальна кількість опадів за 2021 рік – 630-732 мм (96-117 % кліматичної норми).

Протягом 2021 року спостерігалось 81 небезпечне метеорологічне явище I рівня небезпечності (НМЯ I): 18 випадків туману, 7 – посилення вітру, 36 – грози, 5 – значного дощу, 1 – граду, 7 – шквалів, 1 – заморозки, 2 – налипання мокрого снігу, 4 – значного снігу; 2 стихійних метеорологічних явища II рівня небезпечності: сильні заморозки на території області та сильний тривалий дощ у м. Житомирі, 1 стихійне метеорологічне явище III рівня небезпечності – надзвичайний дощ у м. Житомирі.

Водні ресурси

Площа Житомирської області повністю розташована в межах басейну р. Дніпра. Найбільша частина області належить суббасейну правої притоки Дніпра – р. Прип'ять (54 %), до суббасейну середнього Дніпра відноситься 46 % (в т.ч. басейни р. Тетерів – 38%, р. Рось – 4,5% та р. Ірпінь – 3,5%).

На території Житомирської області протікає 2849 річки, загальною довжиною 13,7 тис. км, з них середніх річок – 8 (Случ, Уборть, Ствига, Словечна, Уж, Тетерів, Ірша та Ірпінь) загальною довжиною у межах області – 999,6 км.

Малих річок довжиною понад 10 км – 348, їх загальна довжина становить 5695 км, малих річок довжиною менше 10 км – 2493, їх загальна довжина – 7062 км.

Загальні ресурси річкового стоку області у середній за водністю рік оцінюються об'ємом в 3,3 км³, в тому числі місцевий стік складає 2,8 км³,

транзитний – 0,5 км³.

Більшість рік беруть початок в області, лише Роставиця, Гуїва, Гнилоп'ять і Случ беруть початок у сусідніх областях.

В області нараховується 53 водосховища, їх загальна площа 7,6 тис. га, сумарний об'єм – 165,6 млн м³ та 2075 ставків, загальною площею 12,3 тис га і загальним об'ємом 148,9 млн м³, із них на балансі управління знаходиться 4 водосховища, загальною площею 0,48 тис. га та 61 ставок, загальною площею 1,1 тис. га, а також 61,6 км захисних дамб.

76 річок довжиною 1110,5 км обліковуються магістральними каналами, на них побудовано 361 гідротехнічна споруда.

Таблиця 4

Основні показники забору води по басейнах основних річок

Назва басейну	Забрано води, всього (млн м ³)	% від загального забору	в тому числі:			
			поверхневої		підземної	
			Забрано води, всього (млн м ³)	% від загального забору	Забрано води, всього (млн м ³)	% від загального забору
Суббасейн середнього Дніпра	74,427	77,3	61,953	64,3	12,474	13,0
Суббасейн Прип'яті	21,884	22,7	10,541	11,0	11,343	11,7
Всього по області	96,311	100,0	72,493	75,3	23,818	24,7

Джерелом водопостачання населення та галузей економіки області є поверхневі (77 %) та підземні води (23 %).

Найбільшим джерелом водопостачання являється басейн річки Тетерів, з якого у 2021 році було забрано 59,694 млн м³, або 62,0 % від загального водозабору області.

Таблиця 5

Використання та відведення води підприємствами галузей економіки

млн м³

Галузь економіки	Використано води	З неї на:		Відведено зворотних вод у поверхневі водні об'єкти		
		побутово-питні потреби	виробничі потреби	всього	у тому числі забруднених	з них без очищення
Житлово-комунальне господарство	24,693	17,488	7,205	28,535	1,889	0,139
Сільське господарство	20,738	0,066	20,672	17,638	-	-
Виробництво паперу та паперових виробів	3,086	0,033	3,054	3,186	-	-
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2,229	0,108	2,117	10,301	-	-
Електроенергетика	0,003	-	0,003	-	-	-
Харчова промисловість	1,352	0,135	1,217	0,353	-	-
Транспорт	0,069	0,038	0,031	0,02	0,01	-
Інші галузі	1,436			1,78	0,21	-
Всього по області	56,36	19,07	37,29	63,36	2,109	0,194

Структура водокористування у межах Житомирської області за 2021 рік виглядає наступним чином:

38,3 % з водних ресурсів забирається житлово-комунальним господарством (36,89 млн м³);

37,8 % – сільським і рибним господарством (36,439 млн м³);

20,2 % – промисловістю (19,479 млн м³);

3,7 % – транспортом та іншими галузями.

Всього за 2021 рік у поверхневій водній об'єкті відведено 63,36 млн м³ зворотних вод, із них категорії:

«нормативно-чисті без очистки» – 31,64 млн м³;

«нормативно очищені на очисних спорудах» – 29,612 млн м³;

«недостатньо очищені» – 1,915 млн м³;

«забруднені без очистки» – 0,194 млн м³ зворотних (стічних) вод.

Протягом 2021 року скиди стічних вод у поверхневій водній об'єкті області надходили із 164 точкових джерел. Загалом відведено 63,358 млн м³ стічних вод, із них 31,528 млн м³ пройшли очистку на очисних спорудах каналізації.

Експлуатували очисні споруди каналізації 133 підприємства загальною потужністю 102,087 млн м³ та 47 із них після очистки скидали зворотні води у поверхневій водній об'єкті (потужність ОСК перед скидом у водній об'єкті – 90,297 млн м³).

Загалом у 2021 році у поверхневій водоймі відведено 2,109 млн м³ забруднених зворотних (стічних) вод, що на 0,206 млн м³ (10,8 %) більше порівняно з 2020 роком.

За результатами аналітичного контролю у 2021 році визначено 13 підприємств, які скинули в поверхневій водній об'єкті стічні води з порушенням встановлених нормативів гранично-допустимого скиду.

Значного впливу зазнає р. Тетерів від г/п Житомир до гирла р. Ірша (М5.1.2.06) з боку водокористувачів, які скинули зворотні води з перевищенням нормативів гранично допустимого скиду:

МКП «Водоканал» Коростишівської міської ради – 356,3 тис. м³;

КП «Іршанське комунальне підприємство» – 202,1 тис. м³;

Макарівська квартирно-експлуатаційна частина району та (В/Ч) м. Радомишль – 156,0 тис. м³;

Хорошівське житлово-комунальне підприємство – 43,3 тис. м³.

Обсяги забруднюючих речовин за 2021 рік, які потрапили у поверхневій водоймі із зворотними водами складають 20,55 тис. т, що на 1,38 тис. т. більше порівняно із попереднім роком.

Порівняно з 2020 роком спостерігається тенденція до підвищення вмісту забруднюючих речовин у зворотних водах, які відводились у поверхневій водоймі: залізо загальне на 0,858 т (25,5 %) – підвищення у зворотних водах КП «Житомирводоканал» на 0,434 т. При цьому вміст заліза знизився за рахунок Коростишівського МКП «Водоканал» на 0,043 т, Макарівській КЕЧ району на 0,037 т, ПрАТ «Пиво-безалкогольний комбінат» (м. Радомишль) на 0,021 т, ДП «Коростишівський спиртзавод» дільниця № 2 (м. Андрушівка) на 0,017 т та Вакулинчуківському СКП на 0,014 т.

Таблиця 6

Скидання зворотних вод у 2021 роцімлн м³

Категорія очищення	Річковий басейн	Скид зворотних вод:		із них:		
		у поверхневі водні об'єкти	у підземні горизонти	Промисловість	Сільське господарство	Комунальн.
О	Басейн р. Дніпро	29,612	-	3,694	-	25,918
БО		0,194	-	0,055	-	0,139
НДО		1,916	-	0,167	-	1,749
НЧБО		31,636	-	13,269	17,638	0,729
Разом по області		63,358	-	17,185	17,638	28,535
у тому числі						
О	р. Тетерів від витoku до г/п Житомир	19,991	-	0,204	-	19,787
БО		0,194	-	0,055	-	0,139
НДО		1,115	-	0,001	-	1,114
НЧБО		4,333	-	1,003	3,139	0,191
Разом по в/г ділянці		26,632	-	1,263	3,139	21,230
О	р. Тетерів від г/п Житомир до гирла р. Ірша включаючи р. Ірша)	3,494	-	3,307	-	0,187
БО		-	-	-	-	-
НДО		0,758	-	0,156	-	0,602
НЧБО		9,225	-	5,182	4,043	-
Разом по в/г ділянці		13,476	-	8,645	4,043	0,788
О	р. Прип'ять від г/п Мозир до гирла (в межах України)	-	-	-	-	-
БО		-	-	-	-	-
НДО		0,016	-	-	-	0,016
НЧБО		0,234	-	0,234	-	-
Разом по в/г ділянці		0,250	-	0,234	-	0,016
О	р. Случ від витoku до гирла р. Хомора (включаючи р. Хомора)	-	-	-	-	-
БО		-	-	-	-	-
НДО		0,018	-	-	-	0,018
НЧБО		1,509	-	0,238	1,271	-
Разом по в/г ділянці		1,527	-	0,238	1,271	0,018
О	р. Случ від гирла р. Хомора до гирла р. Корчик (включаючи р. Корчик)	2,266	-	0,095	-	2,171
БО		-	-	-	-	-
НДО		-	-	-	-	-
НЧБО		0,533	-	0,066	0,207	0,260
Разом по в/г ділянці		2,798	-	0,16	0,207	2,431
О	р. Уборть від витoku до державного кордону	0,075	-	0,021	-	0,054
БО		-	-	-	-	-
НДО		-	-	-	-	-
НЧБО		0,070	-	-	0,070	-
Разом по в/г ділянці		0,145	-	0,021	0,070	0,054
О	р. Уж	3,758	-	0,067	-	3,691
БО		-	-	-	-	-
НДО		0,010	-	0,010	-	-
НЧБО		8,71	-	6,548	1,884	0,278
Разом по в/г ділянці		12,477	-	6,625	1,884	3,969

Біологічне споживання кисню на 69,9 т (23,2 %) – ріст у зворотних водах Коростишівського МКП «Водоканал» на 22,3 т та зниження у зворотних водах КП «Житомирводоканал» на 549,1 т.

Нітрати на 87,1 т (11,9 %) – підвищення у зворотних водах КП «Житомирводоканал» на 68,1 т, Фабриці банкнотного паперу БМД НБУ на

9,6 т та ТОВ «КЕС» м. Бердичів на 6,0 т. При цьому вміст нітратів знизився по Макарівській КЕЧ району на 2,1 т.

Синтетично поверхнево-активні речовини СПАР на 0,067 т (2,6 %) ріст у зворотних водах ТОВ «КЕС» м. Бердичів на 0,07 т, Фабриці банкнотного паперу БМД НБУ на 0,027 т. При цьому у зворотних водах КП «Житомирводоканал» фіксується зниження на 0,211 т.

Хлориди на 243,2 т (7,1 %) – в основному за рахунок їх збільшення у зворотних водах КП «Житомирводоканал» на 224,5 т, Коростишівського МКП «Водоканал» на 14,1 т, КП «Озерне» Новогуївинської селищної ради на 11,1 т ТОВ «КЕС» на 10,2 т.

Нітрити на 2,2 т (4,6 %) – в основному за рахунок їх збільшення у зворотних водах КП «Житомирводоканал» на 1,6 т.

Фосфати на 4,5 т (3,9 %) – за рахунок їх збільшення у зворотних водах КП «Озерне» Новогуївинської селищної ради на 0,64 т, Макарівській КЕЧ на 0,22 т, Хорошівському ЖКП на 0,05 т, КП «Житомирводоканал» на 5,8 т. При цьому їх вміст зменшився по Коростишівському МКП «Водоканал» на 0,95 т, Вакулинчуківському СКП на 0,04 т.

Цинк на 0,232 т (27 %) – за рахунок його збільшення у зворотних водах КП «Житомирводоканал» на 0,235 т.

Хром загальний на 0,411 т (93,8 %) – за рахунок їх збільшення у зворотних водах КП «Житомирводоканал» на 0,448 т. Знизився у зворотних водах ТОВ «КЕС» на 174,2 кг.

При цьому має місце зниження забруднюючих речовин, які потрапили у поверхневі водойми за показниками:

сульфати на 39,8 т (5,3 %) – у зворотних водах КП «Житомирводоканал» на 108,8 т, Макарівській КЕЧ району на 22,2 т та ТОВ «КЕС» на 13,8 т;

азот амонійний на 0,56 т (0,8 %) – по Коростишівському МКП «Водоканал» на 3,4 та Макарівській КЕЧ району на 1,9 т.

Скид забруднених зворотних (стічних вод) у поверхневі водні об'єкти здійснили 13 підприємств (у 2020 році – 16 підприємств).

Основними забруднювачами залишаються підприємства житлово-комунальної галузі (9 водокористувачів) – 1,888 млн м³ (89,5 %).

Комплекси очисних споруд каналізації комунальних підприємств застарілі і працюють неефективно, тому потребують реконструкції з впровадженням сучасних технологій очистки стічних вод.

Таблиця 7

Типи очищення зворотних вод у 2021 році

млн м³

Водний об'єкт	Скинуто разом	Нормативно очищених на очисних спорудах				Потужність очисних споруд	
		Разом	Біол. очистка	Фіз.-хім. очистка	Механічна очистка	Разом	В т.ч. перед скиданням до водного об'єкта
Басейн р. Дніпро	63,358	29,612	27,076	–	2,536	102,087	90,297
Разом по області:	63,358	29,612	27,076	–	2,536	102,087	90,297

Із загального об'єму зворотних (стічних) вод, які потребують очищення (31,527 млн м³) 93,9 % були відведені в поверхневі водні об'єкти як нормативно очищені (29,612 млн м³), решта (6,1 %) – не досягли нормативної очистки стоків (1,915 млн м³).

Наказом Міндовкілля від 31.12.2020 № 410 затверджено першу сучасну Програму державного діагностичного та операційного моніторингу поверхневих вод, яка відповідає європейським вимогам.

Об'єкти, створи і періодичність відбору проб на 2021 рік визначені «Порядком здійснення державного моніторингу вод», затвердженим наказом Держводагентства України від 31.03.2021 № 233.

Контроль за якістю поверхневих вод проводився для визначення екологічного та хімічного стану масивів поверхневих вод.

БУВР Прип'яті забезпечено виконання діагностичного моніторингу вод та аналіз якісного стану масивів поверхневих вод у суббасейні Прип'яті та середнього Дніпра у межах Житомирської області на 14 пунктах спостережень за вмістом хімічних (пріоритетних) речовин та хімічних (басейнових специфічних) речовин, із них на 7 МПВ, забір води з яких здійснюється для задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення на річках Тетерів, Случ, Ірша, Гнилоп'ять, Уж і Візня та 1 транскордонному водному об'єкті – річці Уборть, с. Рудня Хочинська Коростенського району за вмістом хімічних та фізико-хімічних показників.

Загалом у 2021 році відібрано 96 проб та виконано 2160 вимірювань складу та властивостей поверхневих вод.

Проводився аналіз якості поверхневих вод та сповіщення органів виконавчої влади щодо якісного стану вод з метою прийняття управлінських рішень щодо покращення якісного стану масивів поверхневих вод. Проводилось щомісячне наповнення результатами вимірювань порталу «Моніторинг та екологічна оцінка якісного стану поверхневих вод України».

Визначення хімічного стану масиву поверхневих вод здійснювалось на підставі екологічних нормативів якості (ЕНЯ), наведених у додатку 8 до Методики віднесення масиву поверхневих вод до одного з класів екологічного та хімічного станів масиву поверхневих вод, затвердженої наказом Мінприроди від 14.01.2019 № 5.

ЕНЯ встановлюється на двох рівнях: ЕНЯ_{max} – максимально допустима концентрація і ЕНЯ_{ср} – середньорічна концентрація.

ЕНЯ_{max} означає, що будь-яке виміряне значення забруднюючої речовини не може перевищувати значення максимально допустимої концентрації.

ЕНЯ_{ср} означає, що середньорічне (середнє арифметичне) значення концентрації речовини у будь-якій репрезентативній точці не може перевищувати наведене значення ЕНЯ_{ср}.

В результаті діагностичного моніторингу, що здійснювався протягом 8-ми місяців 2021 року хімічний стан масивів поверхневих вод у межах області:

за ЕНЯср відповідає хімічному стану «недосягнення доброго» по 12-ти пунктах моніторингу та «доброму» по 2-х пунктах (р. Ірша, смт Нова Борова та р. Случ, м. Новоград-Волинський);

за ЕНЯтах – хімічний стан 6 пунктів моніторингу «недосягнення доброго» та 8-м «добрий» (на р. Тетерів (3 створи), р. Ірша (2), р. Возня, р. Случ та р. Уборть с.Рудня Хочинська).

Для визначення екологічного стану масивів поверхневих вод систематизовані хімічні та фізико-хімічні показники якості поверхневої води в суббасейні Прип'яті та середнього Дніпра у межах Житомирської області та надані Держводагентству.

У межах Житомирської області визначені головні водно-екологічні проблеми, це забруднення водних об'єктів органічними, біогенними речовинами як результат недостатньої очистки стічних вод або її відсутності, забруднення водних об'єктів небезпечними речовинами, що потрапляють зі стічними водами промислових та комунальних підприємств, вплив пестицидів та інших засобів хімічного захисту рослин.

Державний моніторинг поверхневих вод є складовою частиною державної системи моніторингу довкілля і здійснюється в системі Державного агентства водних ресурсів України згідно із ст. 16 Водного кодексу України, постанов Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 758 «Про затвердження Порядку здійснення державного моніторингу вод» та від 30.03.1998 № 391 «Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля».

Моніторинг поверхневих вод у межах Житомирської області проводиться на 8 масивах, забір води з яких здійснюється для задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення та 1 транскордонній ділянці водотоку, визначеної відповідно до міждержавних угод про співробітництво на транскордонних водних об'єктах.

Оцінка якості поверхневих вод здійснювалася на основі аналізу інформації стосовно величин гідрохімічних показників у порівнянні з відповідними значеннями їх гранично-допустимих концентрацій та фоновими показниками.

Інформацію про стан забруднення поверхневих вод надають Басейнове управління водних ресурсів річки Припять, КП «Житомирводоканал», МКП «Бердичівводоканал» та Коростенське КП «Водоканал».

У 2021 році мали місце аварійні скиди зворотних вод з каналізаційних насосних станцій КП «Житомирводоканал» Житомирської міської ради в обсязі 138,5 тис.м³ у р. Тетерів та її притоку р. Кам'янка.

Якість зворотних вод скидів № 2, № 5 та № 6 відповідають гранично-допустимому скиду (ГДС) речовин у водний об'єкт за стічними водами.

Індекс ЛКП (лактозопозитивні кишкові палички) скидів № 2 складає 6200 в 1 дм³, скиду № 5 – 5000 при нормі затверджених властивостей зворотних вод 5000 в 1 дм³.

За результатами лабораторних досліджень поверхневих вод р. Тетерів (500 м вище та 500 м нижче скиду № 2) вміст розчинного кисню в 9,18-8,50 мгО₂/дм³. По показниках ХСК, БСК, залізу вода не відповідає нормативам по СанПин № 4630-88.

Земельні ресурси та ґрунти

Земельний фонд Житомирської області станом на 1 січня 2022 року становить 2982,7 тис. га, в тому числі землі:

сільськогосподарських підприємств – 559,2 тис. га;

громадян – 760,4 тис. га;

закладів, установ і організацій – 36,1 тис. га;

промислових та інших підприємств – 14,1 тис. га;

підприємств і організацій транспорту, зв'язку – 29,9 тис. га;

частин, підприємств, організацій, установ, навчальних закладів оборони – 33,1 тис. га;

організацій, підприємств і установ природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення – 20,4 тис. га;

лісгосподарських підприємств – 1048,1 тис. га;

водогосподарських підприємств – 10,9 тис. га;

спільних підприємств, міжнародних об'єднань і організацій з участю українських, іноземних, юридичних та фізичних осіб – 0,1 тис. га;

державної власності, які не надані у власність або користування (запасу, загального користування, резервного фонду) – 470,4 тис. га.

Структура ґрунтового покриву області обумовлена геологічною будовою Українського кристалічного щита, переважно рівнинним рельєфом місцевості, особливостями формування льодовикових та водно-льодовикових відкладів південно-польського і дніпровського періодів зледеніння та відкладами четвертинного періоду пов'язаного з антропогенною діяльністю.

Серед усього різноманіття ґрунтового покриву області найбільш родючі ґрунти зосереджені у південній частині: сірі лісові, темно сірі опідзолені ґрунти та чорноземи опідзолені – 119,3 тис. га, чорноземи типові – 205,6 тис. га, лучні та чорноземно лучні – 35,8 тис. га, дерново глейові – 21,5 тис. га.

Землі з ґрунтами високої природної родючості представлені наступним складом:

чорноземи не еродовані не солонцюваті суглинкові на лесових породах – 112,5 тис. га;

лучно-чорноземні та чорноземно-лучні незасолені не солонцюваті суглинкові – 79,7 тис. га;

темно-сірі опідзолені та чорноземи опідзолені на лесах глеюваті – 38,6 тис. га;

підзолисто-дернові суглинкові – 0,1 тис. га;

торфовища глибокі і середньо глибокі осушені – 0,8 тис. га.

Всього площа угідь з ґрунтами високої природної родючості становить близько 232 тис. га, площа сільськогосподарських угідь – 1510,1 тис. га або 50,6% території.

Нинішній стан ґрунтів сільськогосподарських угідь є достатньо проблемним. Ерозія, зменшення вмісту гумусів, засолення, закислення, ущільнення ґрунтів є дуже поширеним явищем на території області.

За еколого-агрохімічним станом ґрунтового покриву сільсько-господарські угіддя області оцінені у 37 балів, а орні землі – у 39 балів. В середньому по Україні оцінка таких земель становить 55 балів, що в 1,3 раза більше, ніж по області. Орні землі в Лісостеповій зоні області мають середню оцінку 51 бал, Поліській – 32 бали.

Надра

Потужний потенціал добувної галузі Житомирщини базується на розвіданих природних ресурсах регіону. У надрах області виявлено поклади розсипного ільменіту (титанові руди), комплексних апатитільменітових руд, самоцвітів, кварцитів, облицювального каменю, каолінів, мінеральної сировини для виробництва різних будівельних матеріалів, бурого вугілля, торфу, пірофіліту.

На території області суб'єктам господарювання надано 182 спеціальних дозволів на користування надрами з метою розробки родовищ корисних копалин та 16 спеціальних дозволів на геологічне вивчення перспективних ділянок. У добувній галузі функціонує 51 велике, середнє та вагоме за обсягами виробництва підприємство основного кола.

Особливе місце в мінерально-сировинному потенціалі області займають поклади декоративно-облицювального каменю. Розвідані запаси різновидів облицювального каменю складають 60 % від загальноукраїнських, а запаси лабрадоритів і габро становлять майже 90 % запасів цих корисних копалин в Україні. Щодо їх запасів, регіон займає лідируючі позиції не тільки в державі, але й у Європі.

В області користувачам надано право на експлуатацію 92 родовищ природного (блочного) каменю з широкою гамою кольорових та декоративних властивостей, з загальними запасами понад 140 млн м³. До розробки вже залучено понад 70 родовищ, які розвідані у Коростенському та Житомирському районах.

В зазначених районах окремі підприємства камінеобробної галузі використовують скельні відходи від видобутку та переробки блоків природного каменю для виготовлення бруківки, бордюру, буту та інших виробів для облаштування шляхових комунікацій з використанням каменоколів, фрезерувального обладнання вітчизняного та іноземного виробництва.

Також область володіє добре розвинутою сировинною базою каменю будівельного для виробництва щебеню та каменю бутового. Державною службою геології та надр України погоджено розробку 38 родовищ цієї сировини. На повну проекту потужність щебзаводів, здійснюється видобуток та переробка сировини на 26 родовищах. Питома вага випуску щебеню, гальки, гравію та каменю, дробленого в області становить 32,8 % від загального випуску цієї продукції в Україні.

Гірничорудні корисні копалини представлені польвошпатною сировиною, каоліном, сланцями пірофілітовими. Сировина польвошпатна – важлива складова для фарфоро-фаянсової промисловості, налічує два родовища: Грузлівецьке родовище пегматиту та родовище «Гірне», які

практично відпрацьовані. З метою забезпечення потреб ринку сировиною, введено в експлуатацію ділянку «Вільха» в Баранівському районі, розпочаті детальні пошуки на перспективних площах. На теперішній час право на розробку каолінів надано 5 підприємствам.

В області є значні запаси будівельних пісків, керамічних і цегельно-черепичних глин. На сьогодні гірничим підприємствам видано 11 ліцензій з метою промислової розробки родовищ піску із запасами 80 млн м³. Ще 2 підприємства отримали ліцензії з метою геологічного вивчення, у т.ч. дослідно-промислової розробки ділянок (родовищ) піску.

На території області знаходиться 77 родовищ цегельно-черепичної сировини з загальними запасами 76,5 млн м³. Право на розробку глин та суглинків надано на 3 родовища.

Розвідано 187 родовищ торфу.

Біорізноманіття

На Житомирщині зустрічається близько 1600 видів судинних рослин, 294 види мохоподібних, 250 видів лишайників та ліхенофільних грибів, Серед судинних рослин в області першу десятку за кількістю видів утворюють такі родини: айстрові (243 види), злакові (132 види), осокові (84), губоцвіті (63), бобові (60), ранникові (58), гвоздичні (58), капустяні (57), розові (55), зонтичні (52). Список рідкісних видів флори області нараховує 227 видів судинних рослин. На Житомирщині нині відомі єдині в Україні локалітети конюшини Спригіна (*Trifolium spryginii*), водяного жовтецю плаваючого (*Batrachium fluitans*), глоду дюнного (*Crataegus dunensis*).

Тваринний світ Житомирщини багатий і різноманітний. Він нараховує близько 400 видів, у тому числі ссавців – 67, птахів – 270, риб – 30.

Поліська зона характеризується великим розмаїттям фауни, серед представників якої зустрічаються і рідкісні у сучасній Україні представники хребетних (лось, рись, глухар, тетерук, рябчик, лелека чорний, орлан білохвіст, змієїд, тощо). Особливо цінними є мисливські тварини: олень благородний, козуля, дикий кабан. У заплавах річок водяться бобри, видра, норка європейська. У лісостеповій зоні області зростає чисельність зайців, лисиць, мишовидних гризунів та землерийв, проте видовий склад лісової фауни тут значно бідніший, ніж у лісах Полісся (частіше зустрічаються лише білки, лісові куниці, дещо менше – вовки, дикі кабани тощо). Разом з тим, є чимало видів хребетних, які поширені всією територією області, не маючи певних регіональних ареалів. Серед таких представники орнітофауни – водоплавні, болотні та лучні птахи (качки, кулики, перепілки).

Станом на 01.05.2023 до складу природно-заповідного фонду Житомирської області входять 279 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 143035,5214 га, з них 20 об'єктів загальнодержавного значення (57940,04 га) та 259 об'єктів місцевого значення (85095,4814 га). Відсоток заповідності становить 4,75 %.

Природно-заповідний фонд області має таку структуру:
природні заповідники – 2 (площа – 50976,84 га);

заказники загальнодержавного значення – 10 (площа – 6757 га);
заказники місцевого значення – 186 (площа – 83750,1351 га);
пам'ятки природи загальнодержавного значення – 2 (51 га);
пам'ятки природи місцевого значення – 41 (площа – 221,6 га);
ботанічні сади загальнодержавного значення – 1 (площа – 35,4 га);
дендрологічні парки місцевого значення – 3 (площа – 14,9 га);
парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення – 5 (площа – 119,8 га);
парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення – 18 (площа – 228,6748 га).

Ліси

Ліси є домінуючим природним типом рослинності області (лісистість області становить 34,1%).

В області переважають соснові ліси, які займають 59,1 % вкритої лісом площі.

Дубові ліси займають 19,1 % площі, березові – 14,7 %, вільхові – 4,7 %, осикові – 0,9 %, інші – 1,5 %.

Загальний запас стовбурової деревини становить понад 200 млн м³.

Площа земель лісогосподарського призначення становить 1073,36 тис. га, у т.ч.:

державних лісогосподарських підприємств – 773,1 тис. га;

комунальних лісогосподарських підприємств – 300,26 тис. га.

Площа земель лісогосподарського призначення, що вкрита лісовою рослинністю складає 942, тис. га.

Екологічна мережа Житомирської області

Екологічна мережа – єдина територіальна система, яка створюється з метою поліпшення умов для відновлення довкілля, забезпечення сталого розвитку регіону через досягнення екологічної рівноваги, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, місць оселення та зростання цінних видів тваринного і рослинного світу, шляхів міграції тварин – через поєднання об'єктів природно-заповідного фонду, а також інших територій, які мають особливу цінність для охорони навколишнього природного середовища і відповідно до законів та міжнародних зобов'язань України підлягають особливій охороні.

На виконання вимог Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки у 2010 році рішенням Житомирської обласної ради від 11.05.2010 № 1080 «Про затвердження схеми екологічної мережі Житомирської області» затверджено регіональну схему екологічної мережі Житомирщини.

Її основні завдання – збереження, розширення, відтворення та охорона єдиної системи територій з природним станом ландшафту та інших природних комплексів і територій, створення на їх основі природних об'єктів, які підлягають особливій охороні, що сприятиме зменшенню, запобіганню та ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності людей на

навколишнє природне середовище, збереженню природних ресурсів, генетичного фонду живої природи.

Конфігурація екологічної мережі Житомирської області обумовлена об'єктивними факторами: реально існуючим просторовим поєднанням більш-менш збережених природних, перш за все лісових та болотних екосистем і об'єднанням їх у широтні смуги значної протяжності; формуванням на окремих ділянках осередків біорізноманіття завдяки унікальному поєднанню природних умов (наприклад, Словечансько-Овруцький кряж, середні течії річок Случ і Тетерів); наявністю сформованої мережі об'єктів природно-заповідного фонду тощо.

Схема екомережі Житомирської області враховує суттєву різницю у збереженості природної рослинності Полісся та Лісостепу області, формує рівномірну мережу ключових та сполучних територій з метою формування та підтримки екологічної рівноваги у регіоні та збереження ландшафтного і біологічного різноманіття. Суттєвою рисою регіональної екомережі є об'єднання в ній близько 95% об'єктів природно-заповідного фонду області, а також вдале поєднання її з регіональними екомережами сусідніх адміністративних областей України. У схемі також об'єднані всі ІВА-території міжнародного рівня, які знаходяться на території області, найбільш цінні для охорони птахів, а також водно-болотні угіддя, які охороняються на цій території за міжнародними угодами.

Загальна площа регіональної екомережі Житомирської області становить 342,2 тис. га (близько 12% території області), у тому числі:

- ключових територій національного рівня – 161 тис. га;
- сполучних територій національного рівня – 132 тис. га;
- ключових територій регіонального рівня – 26,7 тис. га;
- сполучних територій регіонального рівня – 21,5 тис. га;
- відновлювальних ділянок – 11,5 тис. га.

Частина відновлювальних ділянок входить до складу ключових територій різних рівнів, а ключові території регіонального рівня – до сполучних територій національного рівня.

Перелік структурних елементів екологічної мережі Житомирської області:

Ключові території (ядра) національного рівня:

- I- Убортське;
- II- Чорнобильське (Народицьке суб'ядро);
- III- Коростишівське;
- IV- Надслучанське;
- V- Словечанський кряж;

Сполучні території (екокоридори) національного рівня

- I- Убортсько-Вільчанський;
- II- Городницько-Перганський;
- III- Надслучансько-Коростишівський;
- IV- Довбисько-Мальованський;
- V- Убортсько-Народицький.

Ключові території (ядра) регіонального рівня:

- 1- Піщаницьке;
- 2- Червоно вольське;
- 3- Липницьке;
- 4- Радогощанське;
- 5- Ушомирське;
- 6- Малинське;
- 7- Барашівське;
- 8- Баранівсько-Романівське;
- 9- Житомирсько-Тригірське;
- 10- Коровинецьке;
- 11- Андрушівське.

Сполучні коридори (екокоридори) регіонального рівня:

- 1- Усівсько-Бучманська;
- 3- Білківсько-Барашівська;
- 4- Голубієвицько-Вепринська;
- 5- Кропивнянсько-Іршанська;
- 6- Церемська (долинна);
- 7- Новоград-Волинська Надслучанська (долинна);
- 8- Кропивнянсько-Новопільська;
- 9- Черняхівсько-Житомирська;
- 10- Тростяницька (долинна);
- 11-Бистрийська (долинна);
- 12- Верхненадслучанська (долинна);
- 13- Любарсько-Трощанська;
- 14- Верхнететерівська (долинна);
- 15- Пустоська (долинна);
- 16- Верхньоздвиська (долинна);
- 17- Верхньоірпінська (долинна);
- 18- Верхньоунавська (долинна);
- 19- Роставицька (долинна).

Відтворювальні ділянки:

- 1- Болота «Бучмани» (колишні торфорозробки);
- 2- Болото «Озерянське» та оз. Корма (колишні торфорозробки);
- 3- Заказник «Глушець» (відтворення фауни, вторинне заболочування);
- 4- Заказник «Кутне» - (колишні торфорозробки);
- 5- Військовий полігон Житомирський;
- 6- Військовий полігон Новоград-Волинський;
- 7- Рекультивовані ділянки після розробок ільменіту (сmt Іршанськ);
- 8- Район сіл Рижани-Неділище (Звягельський район) – відновлення лучної та лісової рослинності, відслонення гранітів на перелогах;
- 9- с. Стрибіж (Житомирський район) – відновлення лісів на перелогах.

Основні складові структурних елементів екологічної мережі Житомирської області наведені в таблиці 8.

Таблиця 8

Складові структурних елементів екологічної мережі на території Житомирської області

тис. га

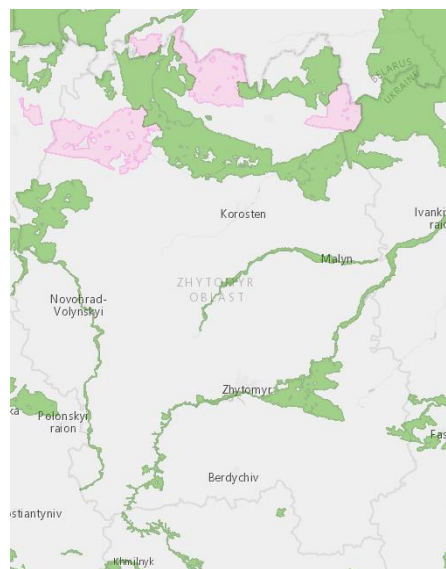
Загальна площа області	2982,7
Загальна площа екомережі	1831,2*
<i>Складові елементи екомережі</i>	
Об'єкти ПЗФ	137,6
Водно-болотні угіддя	30,3
Відкриті заболочені землі	101,2
Водоохоронні зони, винесені в природу	163,3
Землі водного фонду	55,4
Ліси та інші лісо вкриті площі	1096,4
Курортні та лікувально-оздоровчі території	0,1
Рекреаційні території	0,5
Землі під консервацією	0,1
Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом	38,3
Пасовища, сіножаті	312,1
Радіоактивно забруднені землі, що не використовуються в господарстві	33,5

* Загальна площа екологічної мережі становить 1831,19 тис. га у зв'язку із урахуванням того, що території ПЗФ одночасно перебувають у інших складових елементах.

При проведенні діяльності та планованих заходів, що можуть мати вплив на довкілля, з обласною військовою адміністрацією проводиться інформаційне узгодження щодо впливу території планованої діяльності на складові елементи екологічної мережі.

Смарагдова мережа

Частина території Житомирської області входить до Смарагдової мережі України, яка є частиною загальноєвропейської Смарагдової мережі (Emerald Network) – мережі природоохоронних територій, створеної задля збереження видів та оселищ, які потребують

охорони на загальноєвропейському рівні. Смарагдова мережа формується у країнах, які не є членами ЄС, і є аналогічною до мережі Natura 2000, яка функціонує у країнах ЄС. Розробка Смарагдової мережі України розпочалася у 2009 році і триває досі. Наразі Смарагдова мережа України включає близько 12 % території країни, у тому числі чимало українських лісів.

Таблиця 9

**Перелік територій Смарагдової мережі, що знаходяться на території
Житомирської області**

га

Slovehanskyi Kriazh (SiteCode: UA0000173)	95 849
Olevskiy (SiteCode: UA0000482)	73 180
Horodnytskyi (SiteCode: UA0000160)	54 260
Pivnichno-Ovrutskiy (SiteCode: UA0000483)	54 210
Teteriv river valley (SiteCode: UA0000320)	51 710
Ovrutskiy (SiteCode: UA0000090)	45 237
Korostyshivskiy (SiteCode: UA0000165)	41 696
Poliskiy (SiteCode: UA0000001)	36 465
Zakhidno-Ovrutskiy (SiteCode: UA0000091)	33 452
Drevlianskyi Nature Reserve (SiteCode: UA0000172)	32 178
Hrezlianskyi (SiteCode: UA0000481)	26 140
Unava (SiteCode: UA0000161)	13 331
Irsha river valley in Zhytomyr region (SiteCode: UA0000348)	10 117
Sluch river valley in Zhytomyr region (SiteCode: UA0000335)	7 746
Korchyk river valley (SiteCode: UA0000356)	2 271

Водно-болотні угіддя міжнародного значення

Частина боліт Поліського природного заповідника під назвою «Поліські болота» має міжнародне значення згідно з Конвенцією про водно-болотні угіддя, їх загальна площа складає 2145 га.

Угіддя є типовим водно-болотним комплексом для одного з найбільш заболочених регіонів Європи – Полісся і включає ділянку верхових і перехідних боліт Міроші та ділянку перехідних низинних боліт у заплавах малих річок Болотниці і її притоки Жолобниці, що входять до складу Поліського природного заповідника.

Угіддя знаходиться у межах природоохоронної території, і тому тут здійснюються лише наукові дослідження, природоохоронні заходи. Поліський природний заповідник щорічно в план роботи включає організацію робіт щодо контролю за станом водно-болотного угіддя міжнародного значення «Поліські болота».

Головний напрямок досліджень – моніторинг за станом збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.

Відходи

Серед низки екологічних проблем, які мають місце в області, особливо гостро стоїть проблема поводження з відходами, які є одним з найбільших забруднювачів навколишнього середовища та негативно впливають на всі його компоненти. Ситуація ускладнюється і тим, що зберігається значний розрив між обсягами накопичених відходів і обсягами їх утилізації та знешкодження. Враховуючи природні та економічні фактори, основну складову в загальній масі відходів, що утворюються в області, займають тверді побутові відходи та виробничі відходи IV класу небезпеки, які, в основному, видаляються на полігони, сміттєзвалища, накопичувачі тощо.

Станом на 01.01.2021 в обласному реєстрі місць видалення відходів є 6 полігонів та 822 сміттєзвалищ. На підприємствах Житомирської області протягом 2021 року утворилось 397,0 тис. т відходів I-IV класів небезпеки, що на 10 тис. т більше ніж у 2020 році. Утилізовано – 33,4 тис. т відходів.

Видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти 224,3 тис. т відходів.

Утворення відходів зосереджено переважно у місцях, де розміщені промислові підприємства, які є джерелами їх утворення. Станом на 01.01.2021 в обласному реєстрі зареєстровано 822 об'єктів місць видалення відходів та 6 полігонів для зберігання твердих побутових відходів.

Аналіз поводження з токсичними відходами у цілому по області проводиться за інформацією Головного управління статистики у Житомирській області. Так, протягом 2020 року підприємствами області утворено 397239,1 т відходів.

Таблиця 10

Динаміка основних показників поводження з відходами I-IV класів небезпеки

тис. т

№ з/п	Показники	2018 рік	2019 рік	2020 рік
1	Утворено	486,2	474,5	397,0
2	Одержано від інших підприємств	–	–	-
3	Спалено	44,1	57,2	30,0
3.1	у тому числі з метою отримання енергії	38,9	40,5	14,2
4	Утилізовано	48,9	53,3	33,4
5	Видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти	199,5	205,4	224,2
6	Передано іншим підприємствам	–	–	-
7	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	–	–	-
8	Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у місцях видалення відходів по містах обласного значення та районах	5318,5	5427,8	5637,5

за даними на сайті Головного управління статистики у Житомирській області (дата останньої модифікації 16.08.2021)

На території Житомирської області впроваджено роздільне збирання твердих побутових відходів у містах: Житомир, Коростень, Звягель, Бердичів, Баранівка, Коростишів, Радомишль, Олевськ та Малин; селища міського типу: Черняхів, Попільня та Ружин; селах: Наталівка (Звягельський район), Дружба, Новоозерянка, Журжєвичі, Жубровичі, Олександрівка (Коростенський район).

В області налічується 4 підприємства, які займаються переробкою та утилізацією відходів III класу небезпеки (поліетиленового та поліпропіленового виробництва) загальною потужністю 1,5 тис. т/рік та відходів IV класу небезпеки (паперової та картонної макулатури) – потужністю 154,5 тис. т/рік.

3. Основні екологічні проблеми Житомирської області

Серед екологічних проблем області, які підлягають вирішенню в перспективі, варто виокремити:

забруднення поверхневих вод унаслідок скидання неочищених або недостатньо очищених стоків, відсутність очисних споруд, фізичний і моральний знос водопровідно-каналізаційних систем, недостатнє фінансування на їх утримання, ремонт і реконструкцію. Так, основною проблемою щодо охорони та раціонального використання водних ресурсів області протягом останніх років залишається питання забруднення поверхневих водних об'єктів в основному через скиди недостатньо очищених стічних вод унаслідок неефективної роботи каналізаційно-очисних споруд; недотримання режиму використання прибережних захисних смуг, засмічення водоєм побутовими відходами. Головними джерелами забруднення поверхневих водних об'єктів є підприємства житлово-комунального господарства. Для вирішення проблеми очистки стічних вод комунальних підприємств необхідно виконати роботи з будівництва нових, реконструкції наявних очисних споруд, а також об'єктів водопровідно-каналізаційних мереж. Зазначені заходи потребують значних капітальних вкладень та часу на їх виконання. Вагомою екологічною проблемою області є порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму водних об'єктів. Одним із важливих чинників антропогенного впливу на річки і водойми є розорювання їх прибережних захисних смуг та надходження до них неочищеного поверхневого стоку з територій населених пунктів, що призводить до замулювання русел, забруднення вод, порушення гідрологічного режиму та технічного стану водних об'єктів;

відсутність ефективної системи управління відходами на рівні області зумовлює накопичення їх значної кількості в місцях видалення, що призводить до антропогенного навантаження на довкілля, забруднення його основних компонентів: землі, водних ресурсів та атмосферного повітря, погіршення умов проживання населення. Відходи є одним із найбільш вагомих факторів забруднення навколишнього середовища і негативного впливу на всі компоненти довкілля, оскільки вони призводять до забруднення підземних та поверхневих вод, атмосферного повітря, земельних ресурсів. Проблема негативного впливу відходів на навколишнє середовище є однією з найбільш важливих у регіоні. Щорічно обсяги їхнього накопичення збільшуються, виникають несанкціоновані звалища, повільно вирішується проблема поводження з небезпечними відходами. У селищах та містах області нараховується 822 сміттєзвалища та 6 полігонів для збирання і зберігання твердих побутових відходів. Ситуація ускладнюється й тим, що існує значний розрив між кількістю накопичених відходів та обсягами їх знешкодження й перероблення;

забруднення атмосферного повітря. Основними забруднювачами атмосферного повітря за викидами залишаються: переробна промисловість – 28,65 %; сільське, лісове та рибне господарство – 28,58 %; добувна

промисловість і розроблення кар'єрів – 18,65 %, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 9,47 % (викиди забруднюючих речовин яких складають більше 85 % від загального обсягу викидів в атмосферне повітря в Житомирській області). Однією з основних причин забруднення атмосферного повітря є низький рівень оснащення джерел викидів пилогазоочисним обладнанням. Значно впливає на забруднення атмосфери відсутність установок з уловлювання газоподібних сполук, а саме: діоксиду сірки, діоксиду азоту, оксиду вуглецю, летючих органічних сполук та інших;

виснажливе використання біоресурсів та зменшення біорізноманіття. Важливим завданням на сьогодні є збереження для майбутніх поколінь цінних природних комплексів та ландшафтів, біологічного різноманіття, а також раціональне використання природних ресурсів. Мережею природно-заповідних територій охоплена лише певна частина наявного біологічного і ландшафтного різноманіття області. Вона не вміщує всі типи ландшафтів, не формує цілісної системи, яка забезпечує стійкість ландшафтних систем, збереження біотичного і ландшафтного різноманіття. Основними загрозами для біологічного та ландшафтного різноманіття є денатуралізація природних ландшафтів, антропогенна діяльність, поширення інвазійних видів, розповсюдження хвороб та шкідників. Важливим завданням є збільшення площ природно-заповідного фонду та створення нових заповідних об'єктів: заказників, заповідних урочищ, пам'яток природи, національного природного парку а також низки інших заповідних об'єктів та вдосконалення регіональної і територіальної (місцевої) структури екологічної мережі на території області;

наявність територій, для яких характерне руйнування ґрунту поверхневими водними потоками, що негативно впливає на стан земель сільськогосподарських та лісогосподарських підприємств;

необхідність підвищення рівня екологічної культури, пропагування нових знань, інформованості населення області, зокрема з питань сталого розвитку та охорони довкілля. Екологічна освіта і виховання – це проблема першочергового значення, без якої неможливо поліпшити стан навколишнього природного середовища. Потрібно проводити роботу з формування екологічної культури та свідомості населення, виховання в сучасної людини та молодого покоління дбайливого, конструктивного та відповідального ставлення до природи тощо.

Можливість ефективного формування та реалізації дієвих заходів з охорони навколишнього природного середовища безпосередньо пов'язується з потребою концентрації наукових знань та інформації відповідно до пріоритетних напрямів регіональної екологічної політики, опрацюванням наявних наукових знань та інформації, проведенням наукових пошуків за відповідними напрямками та науковим опрацюванням природоохоронних проектів, заходів та управлінських рішень.

Вирішення вищевказаних екологічних проблем необхідно здійснювати з урахуванням положень природоохоронного законодавства:

Національного плану дій з охорони навколишнього природного середовища на період до 2025 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України 21.04.2021 № 443-р;

Плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 06.12.2017 № 932-р;

рішення Координаційної ради з питань боротьби з деградацією земель та опустелюванням, створеної згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 18.01.2017 № 20, зокрема стосовно схвалення представлених НААН добровільних національних завдань щодо досягнення нейтрального рівня деградації земель (далі – НРДЗ) за напрямом «Підтримання вмісту органічної речовини (гумусу) у ґрунтах», а також допоміжних заходів щодо досягнення НРДЗ за напрямками «Відновлення зрошення і поліпшення екологомеліоративного стану зрошуваних земель» та «Відновлення та стале використання торфовищ»;

Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року;

Плану заходів з реалізації Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року;

Національної економічної стратегії, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179;

Державної стратегії управління лісами України до 2035 року та операційного плану з її реалізації у 2022-2024 роках;

Цілей Сталого Розвитку, затверджених 70-ю сесією Генеральної асамблеї ООН (резолюція від 25.09.2015 70/1), з урахуванням Указу Президента України від 30.09.2019 № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» та розпорядження Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 686-р «Питання збору даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку»;

Ріо – Конвенції та інші міжнародні угоди природоохоронного спрямування.

4. Зобов'язання у сфері охорони довкілля

Міжнародні зобов'язання у сфері охорони довкілля Україна взяла на себе підписавши більш ніж 50 міжнародних багатосторонніх угод, що стосуються збереження та збалансованого використання біорізноманіття, серед яких:

Конвенція про біологічне різноманіття, яка була започаткована під час Всесвітньої конференції глав держав та міністрів довкілля у 1992 році в м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) й ратифікована Верховною Радою України 29 листопада 1994 року;

Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція, м. Рамсар, Іран, 1971 рік);

Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979 рік);

Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (1995 рік);

Угоди про збереження кажанів в Європі (1991 рік);

Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція);

Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (ратифікована Україною 29.10.1996);

Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (Валлетта, 1992 рік);

Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (Гельсінкі, 1992 рік), що є чинною в Україні з 01.07.1999;

Конвенції ООН про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання, особливо в Африці (ратифікована Україною 04.07.2002);

Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі (Стокгольм, 2001 рік), яка ратифікована в Україні від 18 квітня 2007 року.

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено (ст. 204), що до компетенції обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

забезпечення реалізації державної політики у сфері заповідної справи, формування, збереження та використання екологічної мережі, здійснення управління та регулювання у сфері охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на відповідній території;

участь у проведенні моніторингу стану навколишнього природного середовища;

реалізація повноважень у сфері оцінки впливу на довкілля відповідно до законодавства про оцінку впливу на довкілля;

затвердження за поданням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, для підприємств, установ і організацій лімітів використання природних ресурсів (крім природних ресурсів загальнодержавного значення), скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище (крім скидів, що призводять до забруднення природних ресурсів загальнодержавного значення, навколишнього природного середовища за межами відповідної території);

видача дозволів на здійснення операцій у сфері поводження з відходами, викиди шкідливих речовин у навколишнє природне середовище, спеціальне використання природних ресурсів відповідно до законодавства;

реалізація повноважень у сфері стратегічної екологічної оцінки відповідно до законодавства про стратегічну екологічну оцінку;

вирішення інших питань у сфері охорони навколишнього природного середовища відповідно до закону.

Засади екологічної політики України визначені Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період

до 2030 року». Закон передбачає інтегрування екологічних вимог під час розроблення і затвердження документів державного планування, галузевого (секторального), регіонального та місцевого розвитку.

Юридичні засади поводження з водними ресурсами визначаються Водним кодексом України та іншими законодавчими актами, що були розроблені для забезпечення збереження, збалансованого й науково обґрунтованого використання та відновлення водних ресурсів, захисту водних ресурсів від забруднення, зараження й виснаження, запобігання та пом'якшення негативного впливу, покращення екологічного стану водних об'єктів і захисту прав водокористувачів.

Найголовнішими питаннями у сфері водопостачання та водовідведення є дозвіл на забір води із джерел водопостачання (дозвіл на спеціальне водокористування) і дозвіл на скидання очищених та неочищених стічних вод у навколишнє середовище. Процедури надання таких дозволів залишилися незмінними.

Основне чинне екологічне законодавство та норми у сфері користування водними ресурсами:

Водний кодекс України;

постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування»;

постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та перелік забруднюючих речовин, скидання яких нормується»;

Державні санітарні норми та правила «Питна вода. Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»;

наказ Міністерства екології та природних ресурсів України «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами»;

постанова Кабінету Міністрів України «Про правовий режим зон санітарної охорони водних об'єктів».

Правове й інституційне регулювання та ключові екологічні вимоги у сфері охорони атмосферного повітря визначаються в Законі України «Про охорону атмосферного повітря». Основне чинне законодавство та норми у сфері захисту атмосферного повітря:

постанова Кабінету Міністрів України «Про Порядок розроблення і затвердження нормативів граничнодопустимого рівня впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел забруднення на стан атмосферного повітря»;

постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок видачі дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами»;

постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок здійснення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря»;

посібник з інвентаризації джерел викидів в атмосферне повітря;

максимальні допустимі концентрації та «можливі рівні безпечного ефекту» для забруднюючих речовин в атмосферному повітрі для заселених територій.

Правові засади у сфері поводження з відходами забезпечуються законами України «Про відходи», «Про управління відходами» та іншими законодавчими актами, що були розроблені для регулювання діяльності з метою уникнення чи мінімізації утворення відходів, зберігання й поводження з ними, запобігання та зменшення негативних наслідків для довкілля і здоров'я людини від утворення, зберігання та поводження з відходами. Повноваження місцевих державних адміністрацій у сфері поводження з відходами визначаються статтею 20 Закону України «Про відходи».

В Україні сформовано інвестиційне законодавство, в якому, зокрема, значна увага приділяється необхідності дотримання екологічних норм в процесі інвестиційної діяльності. Так, Законом України «Про інвестиційну діяльність» встановлюється заборона інвестування в об'єкти, створення і використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України (ст. 4). В разі порушення екологічних, санітарно-гігієнічних та архітектурних норм державний орган може прийняти рішення про зупинення або припинення інвестиційної діяльності (ст. 21). Також в ст. 8 зазначається, що інвестор зобов'язаний одержати висновок з оцінки впливу на довкілля у випадках та порядку, встановлених Законом України «Про оцінку впливу на довкілля».

5. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Плану заходів

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Плану заходів визначалися відповідно до контрольного переліку, наведеного в таблиці 11.

Таблиця 11

Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Плану заходів відповідно до контрольного переліку

Чи може реалізація Плану заходів спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
1. Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел?		●		+
2. Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел?		●		+
3. Погіршення якості атмосферного повітря?			●	+
4. Появу джерел неприємних запахів?			●	
5. Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату?			●	

Чи може реалізація Плану заходів спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Водні ресурси				
6. Збільшення обсягів скидів у поверхневі води?		●		+
7. Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)?		●		+
8. Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти?			●	
9. Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню?			●	
10. Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод?			●	
11. Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)?			●	
12. Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого поверхневого водного об'єкту?			●	
13. Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону?		●		
14. Зміни напрямку або швидкості потоків підземних вод?			●	
15. Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)?			●	
16. Забруднення підземних водоносних горизонтів?			●	
Відходи				
17. Збільшення кількості утворюваних твердих побутових відходів?		●		+
18. Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки?		●		+
19. Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки?		●		
20. Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами?			●	
21. Утворення або накопичення радіоактивних відходів?			●	
Земельні ресурси				
22. Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару?			●	
23. Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів?			●	
24. Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу?			●	
25. Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури?			●	
26. Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель?			●	
27. Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями місцевих громад?			●	

Чи може реалізація Плану заходів спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Біорізноманіття та рекреаційні зони				
28. Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)?			●	+
29. Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві?			●	
30. Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому?			●	
31. Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин?			●	
Рекреаційні зони та культурна спадщина				
32. Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей?			●	+
33. Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини?			●	+
34. Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично неприйнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)?			●	+
Населення та інфраструктура				
35. Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростанні кількості населення будь-якої території?			●	
36. Вплив на нинішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі?			●	
37. Суттєвий вплив на нинішню транспортну систему? Зміни в структурі транспортних потоків?		●		
38. Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень?		●		
39. Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги?			●	
40. Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей?			●	+
Екологічне управління та моніторинг				
41. Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки?			●	
42. Погіршення екологічного моніторингу?			●	
43. Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження?			●	
44. Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва?			●	
Інше				
45. Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів?		●		
46. Суттєве вилучення будь-якого невідновного ресурсу?			●	

Чи може реалізація Плану заходів спричинити:	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
47 Збільшення споживання значних обсягів палива або енергії?			●	
48 Суттєве порушення якості природного середовища?			●	
49. Появу можливостей досягнення короткотермінових цілей, які ускладнюватимуть досягнення довготривалих цілей у майбутньому?			●	
50. Такі впливи на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності викличуть значний негативний екологічний ефект, що матиме значний негативний прямий або опосередкований вплив на добробут людей?			●	

На основі оцінок, представлених в таблиці 11 можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Плану заходів:

Атмосферне повітря.

Однією з основних екологічних проблем області є забруднення атмосферного повітря викидами забруднюючих речовин від промислових підприємств і автотранспорту. Загалом План заходів орієнтований на розв'язання цієї проблеми. План заходів не передбачає створення нових підприємств із значними обсягами викидів, водночас, існуючими підприємствами регіону плануються заходи, спрямовані на модернізацію виробництва, впровадження ресурсозберігаючих технологій тощо. Зменшенню викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел може сприяти поліпшення стану дорожньо-транспортної інфраструктури.

Водні ресурси.

План заходів не передбачає створення підприємств, діяльність яких призведе до збільшення обсягів скидів забруднених вод у поверхневі води. Водночас, за умови відновлення промислового виробництва регіону з їх подальшим стабільним розвитком ймовірно може призвести до збільшення обсягів скидів у поверхневі води та до збільшення навантаження на каналізаційні системи і погіршення якості очисних споруд. Планом заходів передбачається будівництво, (реконструкція, капітальний ремонт, технічне переоснащення) систем водопостачання у населених пунктах області та будівництво, реконструкція, капітальний ремонт, технічне переоснащення систем водовідведення області. Зазначені заходи забезпечать більш раціональне водоспоживання (у т. ч. зменшення втрат води при транспортуванні до споживачів), а також покращать ситуацію з водовідведенням на очисні споруди населених пунктів у порівнянні з теперішнім станом.

Відходи.

Серед низки екологічних проблем, які мають місце в області, особливо гостро стоїть проблема поводження з відходами, які є одним з найбільших забруднювачів навколишнього середовища та негативно впливають на всі його

компоненти. Ситуація ускладнюється і тим, що зберігається значний розрив між обсягами накопичених відходів і обсягами їх утилізації та знешкодження. Враховуючи природні та економічні фактори, основну складову в загальній масі відходів, що утворюються в області, займають тверді побутові відходи та виробничі відходи 4 класу небезпеки, які, в основному, видаляються на полігони, сміттєзвалища тощо. За станом на 01.01.2021 в обласному реєстрі місць видалення відходів є 6 полігонів та 822 сміттєзвалища.

Недостатня кількість та технічний стан спеціалізованої техніки ставить під загрозу процес сміттевого видалення в більшості районних центрів області. На територіях сільських рад відсутні спеціалізовані підприємства у сфері поводження з побутовими відходами, самі відходи складаються у природних рельєфних утвореннях. Існуюча система санітарного очищення населених пунктів недосконала, її фрагментарність, роз'єднаність та різноманітність не забезпечує достатнього контролю за санітарним станом територій та операціями поводження з побутовими відходами. Через відсутність на території області переробних та сортувальних комплексів, на полігони та сміттєзвалища потрапляє значна частина відходів, які мають ресурсну цінність і підлягають переробці та утилізації. Основну масу відходів як вторинної сировини складають тара (упаковка) від продуктів харчування та продукції споживання населенням, відходи тваринного походження і відходи домашнього господарства. Ймовірно кількість накопичених відходів зростатиме й надалі. Планом заходів передбачається оптимізація поводження з твердими побутовими відходами в населених пунктах області, придбання мобільної сортувальної лінії для ТПВ, розроблення регіонального плану управління відходами до 2030 року на території Житомирської області, будівництво полігонів твердих побутових відходів на території області. Реалізація зазначених заходів має на меті покращити існуючу ситуацію у сфері поводження з відходами в окремих населених пунктах так і в області загалом.

Земельні ресурси.

Внаслідок реалізації Плану заходів не передбачається будь-якого посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів, змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози.

Біорізноманіття.

Планом заходів не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на існуючі об'єкти природно-заповідного фонду.

Рекреаційні зони та культурна спадщина.

Реалізація цього завдання має сприяти покращенню здоров'я населення. Впровадження передбачених заходів не призводитиме до негативного впливу на наявні об'єкти історико-культурної спадщини. Вплив буде залежати від того, наскільки будуть дотримані природоохоронні вимоги.

Населення та інфраструктура.

Реалізація заходів, передбачених в Плані заходів не передбачає появу нових ризиків для здоров'я населення області.

Екологічне управління, моніторинг та інше.

В Плані передбачені заходи, спрямовані на збереження природних ресурсів. За умови дотримання зазначених заходів не очікується послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки. Реалізація Плану заходів сприятиме створенню системи екологічного контролю та моніторингу ефективності досягнення екологічних цілей. Ймовірність того, що реалізація Плану заходів призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

6. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів

Для запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків виконання Плану заходів передбачається реалізація таких заходів (таблиця 12).

Водночас, це загальні рекомендації щодо усунення негативних наслідків, детальні заходи повинні розглядатися в кожному конкретному випадку під час реалізації конкретних заходів і проєктів, а також в процесі надання екологічних дозволів.

Таблиця 12

Заходи, що передбачається реалізувати для запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків виконання Плану заходів

Складова довкілля	Заходи
Атмосферне повітря	Технічне переоснащення об'єктів комунальної теплоенергетики та впровадження енергозберігаючих технологій на них. Впровадження енергозберігаючих заходів у житловому секторі та підтримка розвитку альтернативної енергетики. Будівництво, реконструкція і ремонт місцевих доріг. Поліпшення транспортного сполучення населених пунктів області. Залучення жителів громад області до вирішення проблем благоустрою та підвищення їх екологічної культури. Розроблення проєктів створення об'єктів природно-заповідного фонду. Відновлення лісів та здійснення заходів із заліснення області.
Водні ресурси	Розроблення містобудівної документації населених пунктів області (забезпечить визначення прибережних захисних смуг водних об'єктів у населених пунктах області у відповідності до положень Водного кодексу України). Будівництво, (реконструкція, капітальний ремонт, технічне переоснащення) систем водопостачання у населених пунктах області. Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт, технічне переоснащення систем водовідведення області. Технічне переоснащення об'єктів комунальної теплоенергетики та впровадження енергозберігаючих технологій на них. Розроблення проєктів створення об'єктів природно-заповідного фонду. Створення національного природного парку на території Овруцько-Словечанського кряжу. Забезпечення еколого-економічного балансу територій громад та збереження природно-заповідного фонду. Відновлення та покращення гідрологічного режиму водних об'єктів області.

Відходи	<p>Технічне переоснащення об'єктів комунальної теплоенергетики та впровадження енергозберігаючих технологій на них.</p> <p>Впровадження енергозберігаючих заходів у житловому секторі та підтримка розвитку альтернативної енергетики.</p> <p>Благоустрій територій у населених пунктах області.</p> <p>Оптимізація поводження з твердими побутовими відходами в населених пунктах області.</p> <p>Придбання мобільної сортувальної лінії для ТПВ.</p> <p>Розроблення регіонального плану управління відходами до 2030 року на території Житомирської області.</p> <p>Будівництво полігонів твердих побутових відходів на території області.</p> <p>Залучення жителів громад області до вирішення проблем благоустрою та підвищення їх екологічної культури.</p>
Земельні ресурси	<p>Благоустрій територій у населених пунктах області.</p> <p>Оптимізація поводження з твердими побутовими відходами в населених пунктах області.</p> <p>Придбання мобільної сортувальної лінії для ТПВ.</p> <p>Розроблення регіонального плану управління відходами до 2030 року на території Житомирської області.</p> <p>Залучення жителів громад області до вирішення проблем благоустрою та підвищення їх екологічної культури.</p> <p>Розроблення містобудівної документації населених пунктів області.</p> <p>Відновлення лісів та здійснення заходів із заліснення області.</p>
Біорізноманіття	<p>Залучення жителів громад області до вирішення проблем благоустрою та підвищення їх екологічної культури.</p> <p>Розроблення проектів створення об'єктів природно-заповідного фонду.</p> <p>Створення національного природного парку на території Овруцько-Словечанського кряжу.</p> <p>Забезпечення еколого-економічного балансу територій громад та збереження природно-заповідного фонду.</p> <p>Відновлення лісів та здійснення заходів із заліснення області.</p> <p>Відновлення та покращення гідрологічного режиму водних об'єктів області.</p>

Під час вивчення кожного окремого об'єкта планованої діяльності щодо наближеності його до територій Смарагдової мережі у процедурі стратегічної екологічної оцінки або оцінки впливу на довкілля у разі необхідності будуть визначатися відповідні заходи направлені на недопущення або попередження впливу такої діяльності або об'єкту на території Смарагдової мережі.

7. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив

Під час проведення стратегічної екологічної оцінки визначено доцільність та прийнятність планованої діяльності (Плану заходів) і обґрунтування економічних, технічних, організаційних та інших заходів щодо забезпечення безпеки довкілля, а також оцінено вплив на навколишнє середовище, прогноз впливу на навколишнє середовище, виходячи із особливостей планованої діяльності з урахуванням природних, соціальних та техногенних умов, а також з урахуванням сильних і слабких сторін регіону (внутрішні фактори) та можливостей і загроз (зовнішні фактори).

У контексті СЕО проекту Плану Заходів були розглянуті два сценарії розвитку, які є можливими варіантами комплексного розвитку регіону,

базованими на балансах розвитку економічної і соціальної сфер та їх впливу на екологічний стан і якість життя населення, а саме:

оптимістичний, що передбачає реалізацію Плану заходів;

гіпотетичний «нульовий», за яким не розробляється і не затверджується

План заходів.

В якості альтернативи розглядався «нульовий сценарій», тобто опис, прогнозування та оцінку ситуації у випадку незатвердження Плану заходів. Це означає збереження незмінною існуючої на даний момент ситуації в області. Незатвердження Плану заходів не дасть змоги збільшити позитивні впливи на довкілля і здоров'я населення, які мають бути наслідком реалізації завдань Стратегії.

Реалізація «нульового сценарію» не забезпечить досягнення збалансованого (сталого) розвитку Житомирської області.

За результатами аналізу реалізації кожного із сценаріїв та прогнозу можливих шляхів розвитку області у випадку домінування тих чи інших факторів та з урахуванням впливу ефектів чи негативних наслідків від них визначено наступне.

В рамках гіпотетичного сценарію подальший сталий розвиток області ускладниться та погіршиться екологічна ситуація, ресурси використовуватимуться неефективно. Це означає збереження інерції розвитку з негативними тенденціями і диспропорціями та загроз екологічній безпеці і безпеці життя населення.

В рамках оптимістичного сценарію виконання Плану заходів позитивно вплине на стан водних об'єктів, ситуацію з відходами, земельні ресурси, біорізноманіття, рекреаційні зони та культурну спадщину. Це означає, що реалізація Плану заходів сприятиме гармонізації економічної, соціальної і екологічної складових розвитку регіону та підвищенню рівня його збалансованості і стійкості.

Зазначені результати свідчать про необхідність затвердження Плану заходів.

8. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Плану заходів для довкілля, у тому числі для здоров'я населення

СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження Плану заходів.

Статтею 17 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» визначено, що замовник СЕО у межах своєї компетенції здійснює моніторинг наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у т.ч. для здоров'я населення, один раз на рік оприлюднює його результати на своєму офіційному вебсайті у мережі Інтернет та у разі виявлення не передбачених звітом СЕО негативних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, вживає заходів для їх усунення.

Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально удосконалені для цілей СЕО.

По отриманим за рік результатам буде проведено моніторинг щодо виконання Плану заходів на довкілля та здоров'я населення, що базуватиметься на розгляді обмеженого числа відібраних показників (індикаторів), які демонструють наслідки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, а саме:

загальний обсяг водовідведення, у тому числі нормативно очищених стічних вод та забруднених зворотних вод, млн м³;

питома вага використаних, знешкоджених та утилізованих відходів від загального обсягу утворених, %;

кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду на території області, одиниць; площа земель природно-заповідного фонду, %;

кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань за класами хвороб (новоутворення; хвороби органів дихання), на 100 тис. населення, одиниць;

показник малюкової смертності, %;

частка населення, що отримує медичну допомогу у сімейних лікарів, %;

планова ємність амбулаторно-поліклінічних закладів (на 10 тис. осіб населення), відвідувань за зміну;

забезпеченість населення лікарями загальної практики сімейної медицини (на 10 тис. осіб населення), лікарів.

Заплановано здійснення наступних заходів:

порівняння фактичного стану компонентів довкілля з минулорічними показниками в містах області в яких реалізуються заходи плану 1 раз на рік на підставі результатів державного статистичного спостереження (у разі виявлення перевищень минулорічних показників – проведення аналізу на предмет зв'язку з реалізацією заходів);

порівняння захворюваності населення, у тому числі окремо захворюваності органів дихання, з минулорічними показниками у містах області в яких реалізуються заходи плану 1 раз на рік на підставі результатів

державного статистичного спостереження (у разі виявлення перевищень минулорічних показників – проведення аналізу на предмет зв'язку з реалізацією заходів).

Таблиця 13

**Програма моніторингу наслідків виконання Плану заходів для довкілля,
у тому числі для здоров'я населення**

№ з/п	Заходи моніторингу	Одиниця виміру	Роки		Оцінка 2027/2024,%	Показник оцінки	Примітка
			2024	2027			
<i>Охорона атмосферного повітря</i>							
1	Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення на території області	тис. тон			< 100	Позитивний результат	За статистичними даними
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів	
2	Загальні обсяги викидів в атмосферне повітря окремо по парниковим газам від стаціонарних джерел забруднення на території області	млн тон			< 100	Позитивний результат	
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів	
<i>Охорона водних ресурсів</i>							
3	Забір прісної води – усього, у тому числі: - з поверхневих водних джерел; - із підземних джерел	млн куб. метрів			< 100	Позитивний результат	За статистичними даними
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів	
4	Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, усього, - у тому числі забруднених				< 100	Позитивний результат	За даними сектору у Житомирській області Державного агентства водних ресурсів України
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів	
<i>Поводження з відходами</i>							
5	Утворено відходів (1-4 класів небезпеки), з них: - утилізовано; - видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти	тис. тон			< 100	Позитивний результат	За статистичними даними
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів	

Розвиток мережі об'єктів природно-заповідного фонду							
6	Загальна кількість об'єктів природно-заповідного фонду на території області	одиниць			< 100	Позитивний результат	За даними Управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів	
7	Площа об'єктів природно-заповідного фонду	гектарів			< 100	Позитивний результат	
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів	
Здоров'я населення							
8	Захворюваність на хвороби органів дихання: - туберкульоз - інші	осіб на 100 тис. населення			< 100	Позитивний результат	За статистичними даними
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів	
9	Забезпеченість лікарями				< 100	Позитивний результат	
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів	
10	Смертність населення	випадків на 1000 осіб			< 100	Позитивний результат	
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів	
11	Питома вага злоякісних новоутворень, виявлених в I-II стадії	%			< 100	Позитивний результат	
					= 100	Нейтральний результат, що потребує подальшого моніторингу	
					> 100	Негативний результат, необхідно вжити заходи для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Плану заходів	

Замовник СЕО здійснюватиме моніторинг наслідків виконання Плану заходів шляхом збору та аналізу інформації/статистичних даних від Головного управління статистики у Житомирській області, Управління екології та природних ресурсів Житомирської обласної державної адміністрації, сектору у

Житомирській області Державного агентства водних ресурсів України, Департаменту охорони здоров'я Житомирської обласної державної адміністрації, суб'єктів господарювання, що проводять свою діяльність на території області.

Здійснення моніторингу наслідків виконання Плану заходів для довкілля, у тому числі на здоров'я населення, за запропонованими показниками із введенням щорічної звітності, дасть можливість своєчасно виявляти порушення і недоліки, відхилення показників та своєчасно опрацьовувати питання з метою їх усунення, готувати та оприлюднювати інформацію про хід (стан) реалізації Плану заходів.

9. Резюме

Ефективним інструментом імплементації екологічної складової в планування територіального розвитку та превентивного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища є СЕО, що застосовується як системний процес для всебічного оцінювання на етапі планування проекту документа державного планування.

Мета Стратегії визначена у сформульованій на підставі стратегічних цілей місії та свідчить про її людиноцентричність, а саме:

«Місія Житомирської області – досягнути високої якості життя та людського капіталу на основі посилення конкурентоздатності економіки та створення комфортних і безпечних умов для проживання в територіальних громадах.»

Основними екологічними проблемами області є:

забруднення поверхневих вод унаслідок скидання неочищених або недостатньо очищених стоків, відсутність очисних споруд, фізичний і моральний знос водопровідно-каналізаційних систем, недостатнє фінансування на їх утримання, ремонт і реконструкцію;

відсутність ефективної системи управління відходами на рівні області зумовлює накопичення їх значної кількості в місцях видалення, що призводить до антропогенного навантаження на довкілля, забруднення його основних компонентів: землі, водних ресурсів та атмосферного повітря, погіршення умов проживання населення;

забруднення атмосферного повітря (основними забруднювачами атмосферного повітря за викидами економічної діяльності залишається переробна промисловість – 28,7 %; сільське, лісове та рибне господарство – 28,6 %; добувна промисловість і розроблення кар'єрів – 18,7 %, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 9,5 %).

виснажливе використання біоресурсів та зменшення біорізноманіття;

наявність територій, для яких характерне руйнування ґрунту поверхневими водними потоками, що негативно впливає на стан земель сільськогосподарських та лісгосподарських підприємств;

необхідність підвищення рівня екологічної культури, пропагування нових знань, інформованості населення області, зокрема з питань сталого розвитку та охорони довкілля.

Екологічна освіта і виховання – це проблема першочергового значення, без якої неможливо поліпшити стан навколишнього природного середовища. Потрібно проводити роботу з формування екологічної культури та свідомості населення, виховання в сучасної людини та молодого покоління дбайливого, конструктивного та відповідального ставлення до природи тощо. Можливість ефективного формування та реалізації дієвих заходів з охорони навколишнього природного середовища безпосередньо пов'язується з потребою концентрації наукових знань та інформації відповідно до пріоритетних напрямів регіональної екологічної політики, опрацюванням наявних наукових знань та інформації, проведенням наукових пошуків за відповідними напрямами та науковим опрацюванням природоохоронних проєктів, заходів та управлінських рішень.

Основні зобов'язання у сфері охорони довкілля визначаються законами України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про відходи», Водним кодексом України, Указом Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (№ 722/2019).

На основі методу оцінки встановлено, ймовірність того, що реалізація Плану заходів призведе до загострення наявних проблем, можливих негативних впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть сумарний (кумулятивний) вплив, є незначною.

Очікується, що реалізація Плану заходів позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних об'єктів, земельних і лісових ресурсів, біорізноманіття та ситуацію з відходами, а відтак на здоров'я людей.

Для посилення позитивного ефекту від реалізації Плану заходів визначені додаткові заходи.

Моніторинг запропонованих індикаторів щодо ефективності впровадження Плану заходів є важливою формою контролю фактичного впливу на довкілля та основою для своєчасного і оперативного прийняття необхідних управлінських рішень для виправлення або упередження негативної ситуації.